

This programme is funded
by the European Union

JAC MOЖAM!
ME SHAJ!
I CAN

**ДОСТАПНОСТ И ПРИСТАП ДО УСЛУГИТЕ
ЗА ПОДДРШКА НА ЖЕНИТЕ И НА
ДЕВОЈКИТЕ РОМКИ КОИШТО
ПРЕЖИВЕАЛЕ НАСИЛСТВО ВРЗ ЖЕНИ
ВО КИЧЕВО, КУМАНОВО, ВЕЛЕС,
ШТИП, КОЧАНИ И ПРИЛЕП**

**ДОСТАПНОСТ И ПРИСТАП ДО УСЛУГИТЕ
ЗА ПОДДРШКА НА ЖЕНИТЕ И НА
ДЕВОЈКИТЕ РОМКИ КОИШТО
ПРЕЖИВЕАЛЕ НАСИЛСТВО ВРЗ ЖЕНИ
ВО КИЧЕВО, КУМАНОВО, ВЕЛЕС,
ШТИП, КОЧАНИ И ПРИЛЕП**

Maj, 2019

Издавач: **ЗДРУЖЕНИЕ „НАЦИОНАЛЕН РОМСКИ ЦЕНТАР“** - Куманово

Авторка: **Стојанка Мирчева**

Лектор: Лидија Вангелова Андреева

Дизајн на корица и компјутерска подготовка: Зоран Величковски

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

364.632-055.2(497.7:=214.58)

МИРЧЕВА, Стојанка

Достапност и пристап до услугите за поддршка на жените и на девојките Ромки коишто преживеале насилство врз жени во Кичево, Куманово, Велес, Штип, Кочани и Прилеп / авторка Стојанка Мирчева. - Куманово : Национален ромски центар, 2019. - 56 стр. : илустр. ; 30 см

Публикацијата е изработена во рамки на проектот: „Поддршка на жени Ромки да ги идентификуваат нивните потреби, да ги побараат своите права и да се зголеми пристапот до услуги за оние што преживеале насилство“. -

Библиографија: стр. 52. - Содржи и: Анекси

ISBN 978-608-65025-6-0

а) Насилство врз жени - Ромки - Македонија - Извештаи

COBISS.MK-ID 111216394

Оваа анализа е изработена во рамките на проектот „Поддршка на жени Ромки да ги идентификуваат нивните потреби, да ги побараат своите права и да се зголеми пристапот до услуги за оние што преживеале насилство“, имплементиран од Националниот ромски центар, во рамките на Регионалната програма на Европската Унија и UN Women „Спречување на насилството врз жените во Западен Балкан и Турција: Имплементирање на норми - промена на ставови“.

Оваа публикација е изработена со финансиска поддршка на Европската Унија. Нејзината содржина е предмет на единствена одговорност на Националниот ромски центар и нужно не ги одразува ставовите на Европската Унија.

Содржината на оваа публикација не нужно ги одразува ставовите на Телото на ОН за родова еднаквост и зајакнување на жените UN Women, неговиот Извршен одбор или земјите членки на Обединетите нации. Ознаките во оваа публикација не имплицираат мислење за правниот статус на која било земја или територија, нејзините органи или за ограничување на границите. Текстот не е уреден според официјалните стандарди за објавување и UN Women не прифаќа никаква одговорност за грешка.

Проф. д-р Стојанка Мирчева, вонредна професорка по Полиција и човекови права и раководителка на Катедрата за полициски науки на Факултетот за безбедност – Скопје, Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола.

Таа е авторка на голем број трудови објавени во национални и меѓународни научни списанија. Нејзини главни области на истражување се насилството врз жените, ранливите групи и недискриминација, родовото чувствително постапување со жртвите во казнено - правниот систем, правдата за децата, полициските овластувања и полициската организација.

Електронска пошта: s.mirceva@gmail.com

СОДРЖИНА

СОДРЖИНА	3
Список на кратенки	4
Благодарност	5
Вовед	6
Рамка на истражувањето	11
Метод на истражување	15
Дискусија на истражувачки наоди	20
Заклучоци	44
Препораки	48
Референци	51
Анекси	53

СПИСОК НА КРАТЕНКИ

ЦЕДАВ/CEDAW	Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација на жените
ЦЕДАВ Комитет	Комитет за елиминирање на сите форми на дискриминација на жените
ОП 19	Општата препорака бр. 19 на ЦЕДАВ Комитетот, 1992
ОП 35	Општата препорака бр. 35 на ЦЕДАВ Комитетот, 2017
Истанбулска конвенција	Конвенција на Советот на Европа за превенција и борба против насилството врз жените и домашното насилство
АП-ИК	Акциски план за спроведување на Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство на Република Северна Македонија, 2018-2023
СнЕ/СоЕ	Совет на Европа
ЦСР	Центар за социјална работа
КЗ	Кривичен законик
СН	Семејно насилство
ЗКП	Закон за кривична постапка
ЗСН	Закон за превенција, спречување и заштита од семејно насилство
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
ГО	Граѓански организации
ГОПР	Граѓански организации за унапредување на правата на Ромите
НАПРР	Национален акционен план за родова рамноправност
ЗЕМ	Закон за еднакви можности
ЗСЗД	Закон за спречување и заштита од дискриминација
UN Women	Тело на Обединетите нации за родова рамноправност и зајакнување на жените
НВЖ	Насилство врз жените

БЛАГОДАРНОСТ

Истражувачкиот извештај: *Достапност и пристап до услугите за поддршка на жените и девојките Ромки кои преживеале насилство врз жени во Кичево, Куманово, Велес, Штип, Кочани и Прилеп* е резултат на посветеноста и ентузијазмот на многу луѓе за унапредување на правата на жените и на девојките Ромки кои претрпеле насилство. Авторката на извештајот изразува посебна благодарност до **г-а Катерина Шојќ**, раководителка на проектот на здружението Национален ромски центар - Куманово, чијашто логистичка поддршка при спроведувањето на теренските активности беше од непроценливо значење за ефикасно прибирање на податоците. Срдечна благодарност и за соработничките од партнерските **граѓански организации за унапредување на правата на Ромите**, за нивната ангажираност и мотивираност во текот на теренското собирање податоци. Искрено ја ценам помошта во организирањето на средбите за интервјуа со испитаничките кои претрпеле насилство врз жени и во обезбедувањето услови за нивно изведување, којашто ја добив од граѓанските организации-партнери на Националниот ромски центар во шесте општини во опсегот на истражувањето.

Авторката на Истражувачкиот извештај упатува голема благодарност **до жените Ромки коишто учествуваа во интервјуата**, не само за подготвеноста за соработка и издвоеното време, туку и за особено драгоцените информации, ставови и искуства во врска со насилството врз жените што ги споделија со мене.

Овој Истражувачки извештај би бил невозможен без покажаниот професионализам во обезбедувањето пристап, како и целосна соработка во собирањето податоци од страна на **Директорите на Центрите за социјална работа** во шесте општини каде што се спроведе истражувањето, како и целосната соработка од страна на стручните работници.

Искрено ја ценам помошта и соработката од **граѓанските организации на локално ниво** кои учествуваа во истражувањето и срдечно им се заблагодарувам за одвоеното време и споделувањето на многу вредни информации.

Упатувам благодарност до сите учесници во истражувањето, за нивната подготвеност да соработуваат и да издвојат време, како и за вредните информации, мислења и искуства што ги споделија.

Посебна благодарност изразувам до **проф. д-р Николина Кениг** за неисцрпната поддршка во спроведувањето на ова истражување, особено за драгоцените коментари на истражувачките инструменти и за сугестиите и забелешките што ја зголемија примената на високи етички стандарди во истражувањето.

На крајот, но не најмалку важно, изразувам благодарност до канцеларијата на **UN Women во Скопје – Тело на ОН за родова еднаквост и зајакнување на жените** за поддршката при спроведувањето на истражувањето.

Авторката

ВОВЕД

Насилството врз жената е појава којашто ги подрива вредностите на демократското општество. Реакцијата на овој општествен феномен низ историскиот развој во секое општество се движи од третирањето на НВЖ како прифатливо и дозволено до забрането и казниво однесување. Распространетоста на НВЖ е во тесна врска со рамноправноста на жените и мажите во општеството.

Но во секое општество, феноменот на насилството врз жени (НВЖ) ги има атрибутите што ги доделува конкретниот историски период и нормите, уверувањата и законските решенија дефинирани во него. Оттука, општественото препознавање и реакцијата на насилство врз жената се условени од: развојните, културните, традиционалните, сопственичките, политичките и моралните вредности што важат во определениот период (Мирчева, С., Гогов, Б., 2014).

Родово базираното насилство врз жени ги погодува жените од сите општествени групи и претставува кршење на нивните човекови права и дискриминација. Но жените и девојките Ромки се изложени на посебни облици и на зачестено насилство од различен вид со што се мултиплицираат негативните последици. Насилството врз жените и девојките Ромки ја отсликува и родовата нееднаквост и структурната дискриминација со којашто се соочуваат. Насилството врз жените Ромки е засилено заради вкрстувањето на бројни фактори што ја дефинираат положбата на жената Ромка во општеството и семејството. Сиромаштијата, исклученоста од пазарот на труд, образованието, ограничената социјална и здравствена заштита, несоодветното домување и згрижување на децата претставуваат препреки за излез од насилството и добивањето помош и поддршка. Традиционалните вредностите, коишто ги споделува ромската заедница за улогата на жената и нејзината положба во семејството и асоцираната стигма за непочитување на традиционалните вредности на заедницата, се исто така, сериозна препрека за барање помош и поддршка. Дополнително, прифаќањето на традиционалните вредности на ромската заедница во поширокото општество, како дадени и 'својствени' за Ромите уште повеќе ја влошува состојбата со насилството врз жените и девојките Ромки и претставува структурна дискриминација. Оваа состојба резултира со зголемување на исклученоста на жените Ромки од поддршката и заштитата од насилство врз жените и ги намалува нивните опции за излез од насилството во, но и надвор од нивната заедница.

Препреките со кои се соочуваат жените Ромки при барањето и добивањето поддршка и заштита мора да се набљудуваат како прашање на мултиплицирана и структурна дискриминација.

Преглед на националниот систем и севкупен пристап кон насилството врз жените

Како земја членка на Обединетите нации и на Советот на Европа (по стекнувањето независност во 1991), Република Македонија ги ратификуваше, по пат на сукцесија, најзначајните меѓународни инструменти што се однесуваат на човековите права и слободи (Службен весник на Република Македонија, Бр. 57/1993). Основните начела на ОН и на Советот на Европа се вметнати во националните закони, особено во однос на дефинирањето на должностите на сите надлежни државни органи, да се заштитат гарантираните човекови права и да се избегне преземањето какви било мерки или активности што би ги загрозиле или повредиле човековите права.

Документите на ниво на ООН, Совет на Европа и Европската унија, коишто се однесуваат на проблематиката на насилството врз жените, се бројни, па дури и најкус преглед бара засебна публикација. Потребно е да се нагласи важноста од разгледувањето на борбата против насилството врз жените и децата (вклучително и при давањето специјализирани услуги на поддршка) во пошироката рамка дефинирана со меѓународните документи. Воспоставената меѓународната рамка го третира насилството врз жените како облик на дискриминација на жените и сериозно кршење на женските човекови права и воспоставува обврска за државите да предвидат сеопфатни мерки за превенција. Исто така, државите имаат обврска да ги инкриминираат облиците на насилство врз жените, да овозможат пристап до правда за жртвите и да воспостават ефикасни механизми за нивна заштита. Не помалку значајна е обврската на државите да обезбедат специфични услуги во согласност со нивните потреби.

ООН прокламира афирмативна обврска за државите да ги заштитат жените од насилство и во јавната и во приватната сфера и поставува специфична одговорност за државите за искоренување на насилството врз жената. Неуспехот на државата да реагира на насилството врз жената е неисполнување на обврските според меѓународното право.

Најголемо влијание врз националната легислатива за заштита од насилство врз жените има Конвенцијата за елиминација на сите видови дискриминација врз жената (ЦЕДАВ) и Факултативниот протокол кон Конвенцијата ратификуван од државата на 17.10.2003 година, а со тоа и признавањето на надлежноста на Комитетот за елиминација на дискриминацијата врз жената.

Значајно е дека ЦЕДАВ е една од десетте меѓународни конвенции коишто воспоставуваат обврска за државите - страни да известуваат за напредокот во имплементацијата. Во членот 1 Конвенцијата ја дефинира дискриминацијата на жените. Дефиницијата на дискриминација го опфаќа родово базираното насилство, односно насилството што е насочено кон жената само поради тоа што е жена или коешто несразмерно ги погодува жените. Ја опфаќа секоја постапка која доведува до нанесување штета или страдање од физичка, ментална или сексуална природа, вклучувајќи и закани за такви постапки, како и принуда и други облици на лишување од слобода. Родово базираното насилство претставува кршење на специфичните одредби на Конвенцијата, без оглед дали тие одредби недвосмислено спомнуваат насилство. Конвенцијата позиционира одговорност кај државите, коишто ја прифатиле или ја ратификувале, да ги преземат „сите соодветни мерки“ за да ја елиминираат дискриминацијата на жените. Основна обврска на државите е да обезбедат ефективно спроведување на принципот на еднаквост на мажите и на жените.

Темелите на родовото разбирање на насилството врз жената постојат веќе 20 години: тоа се Општата препорака бр. 19 на ЦЕДАВ комитетот со која се укажува дека **насилството врз жените претставува облик на дискриминација** во смисла на чл.1 од Конвенцијата за елиминација на сите видови дискриминација врз жената (ЦЕДАВ) **и треба да се смета за сериозно кршење на женските човекови права.**

Со одредбите индиректно се адресира насилството врз жените преку адресирање на родовите стереотипи, практики и закони коишто ја зајакнуваат родовата нееднаквост и го прават прифатливо насилството врз жените. ОП 19 дефинира дека родово заснованото насилство врз жените, вклучително и семејното насилство врз жените, е форма на дискриминација. Го дефинира поимот на родово засновано насилство, како „насилство што е насочено кон жена само поради тоа што е жена или што несразмерно ги погодува жените“. Одредбите на ОП, меѓу другите видови насилство врз жените, упатуваат на семејно насилство како еден од најзакоравените и најприкриени облици на насилство врз жените.

Со Општата препорака бр. 35 на ЦЕДАВ комитетот со која се ажурира Општата препорака бр. 19 се нагласува дека „Концептот на „насилство врз жените“ од општата препорака бр. 19 и други меѓународни инструменти и документи е родово засновано. Согласно на тоа, во овој документ се користи изразот „родово засновано насилство врз жените“, како попрецизен термин кој ги објаснува родовите причини и влијанија од насилството. Овој израз дополнително го зајакнува разбирањето на ова насилство како општествен, а не индивидуален проблем, кој бара сеопфатни одговори, пошироки од тие за конкретни настани, поединечни сторители и жртви/преживевани“. ЦЕДАВ Комитетот понатаму истакнува дека „родово заснованото насилство врз жените е едно од основните општествени, политички и економски средства со кои се задржува подредената позиција на жените во однос на мажите и нивните стереотипни улоги. Низ целокупната своја работа, Комитетот јасно има ставено до знаење дека ова насилство е критична пречка за постигнување суштинска еднаквост меѓу жените и мажите, како и за уживање на жените во човековите права и основните слободи содржани во Конвенцијата (Т.9 и 10 од Општата препорака 35 на ЦЕДАВ) “.

Понатаму, Општата препорака бр. 35 ги дискутира облиците на родово заснованото насилство и ги зема предвид факторите што влијаат врз оваа појава. Родово заснованото насилство се јавува во „повеќе форми, вклучувајќи и чинење или нечинење кое е со намера или веројатно ќе предизвика или резултира со смрт или физичка, сексуална, психолошка или економска штета или страдање на жените, закани за такви дела, малтретирање, принуда и неосновано лишување од слобода. Родово заснованото насилство врз жените често е под влијание и е влошено од културните, економските, идеолошките, технолошките, политичките, религиозните, социјалните и еколошките фактори, како што е докажано, меѓу другото, во контекстот на раселување, миграција, зголемена глобализација на економските активности, вклучително глобални синџири на набавки, екстрактивна и прекуморска индустрија, милитаризација, странска окупација, оружен конфликт, насилен екстремизам и тероризам. Родово заснованото насилство врз жените, исто така, трпи влијание од политички, економски и општествени кризи, граѓански немири, хуманитарни катастрофи, природни катастрофи, уништување или деградација на природните ресурси. Штетните практики и злосторства против жените бранителки на човекови права, политичарки, активистки или новинарки се, исто

Национален ромски центар, Славица Курчинска

така, форми на родово засновано насилство врз жените погодени од таквите културни, идеолошки и политички фактори (Т. 14 од Општата препорака 35 на ЦЕДАВ) “.

„Комитетот смета дека родово заснованото насилство врз жените е вкоренето во родово поврзаните фактори, како што се идеологијата за машкото право и привилегија над жените, општествените норми во врска со машкоста, потребата да се наметне машка контрола или моќ, да се спроведат родовите улоги или да се спречи, обесхрабри или казнува тоа што се смета како неприфатливо женско однесување. Овие фактори, исто така, придонесуваат за експлицитно или имплицитно општествено прифаќање на родово заснованото насилство врз жените, кое често се смета за приватна работа, и за широко распространетата неказливост за тоа (Т.19 од Општата препорака бр. 35 на ЦЕДАВ).“

На ниво на **Советот на Европа**, од особено значење за спречување насилство врз жените се следните договори и документи: Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи (Европска конвенција) која стапила во сила во 1953 година, Европската конвенција за превенција на тортура и нехумано или деградирачко однесување или казнување (стапила во сила во 1989 година), Декларацијата за политики за борба против насилството против жените во демократска Европа и Резолуцијата усвоени на Третата министерска конференција за еднаквост меѓу жените и мажите на Советот на Европа, 1993 година, како и документите усвоени од Парламентарното собрание и препораките на Комитетот на министри: Препораката П (85) 4 за насилство во семејството, Препораката 1450 (2000) за насилство врз жените, Препораката 1582 (2002), Препораката 1681 (2004) „Кампања за борба против семејното насилство врз жените во Европа“, Препораката на Комитетот на министри до државите - членки на Советот на Европа Пре(2002)5 за заштита на жените од насилство, Препораката CM/Rec(2007)17 за стандарди и механизми на родова еднаквост, и Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство (Истанбулска конвенција) која стапила во сила во 2014 година.

Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство (Истанбулска конвенција), претставува прв правно обврзувачки инструмент со детални дефиниции на насилството врз жените, домашното насилство, родот, родово заснованото насилство и видовите насилство. Република Северна Македонија ја потпиша Истанбулската Конвенција на 8 јули 2011-та година, а Собранието на Државата донесе закон за ратификација на Конвенцијата на 22.12.2017 година. Со поднесувањето на инструментот за ратификација на 23 март 2018 година Република Северна Македонија е 29-тата држава членка на Советот на Европа којашто ја ратификувала Конвенцијата. Во Република Северна Македонија Конвенцијата стапи во сила на 01.07.2018 година.

Националното законодавство не ги препознава сите облици на родово базирано насилство врз жените. За прв пат во 2004 година некои од формите на родово засновано насилство се правно регулирани преку санкционирање на облиците на семејното насилство. Оттука, повеќето политики и стратегии се сосредоточуваа на семејното насилство, додека останатите форми на насилство врз жените остануваат нерегулирани. Исто така, актуелното законодавство за семејно насилство е родово-неутрално и не ги препознава специфичните аспекти на семејното насилство.

Насилството врз жените и понатаму преставува огромен предизвик во државата во однос на нивоата на политики и законско препознавање за сеопфатно справување со сите форми на насилство врз жените, поврзано со позиционирањето на насилството врз жените во асиметријата на моќ меѓу жените и мажите. Обезбедувањето услуги за жртвите и лицата кои преживеале какви било форми на насилство врз жени значително заостануваат зад обезбедувањето услуги за поддршка на жртвите на семејно насилство.

Од особено значење за Република Северна Македонија се заклучните коментари на ЦЕДАВ Комитетот. Во заклучните коментари на Комитетот за елиминација на дискриминацијата на жените (CEDAW/C/MKD/CO/3, февруари, 2006 година) донесени на триесет и четвртата седница, а во врска со комбинираниот иницијален, втор и трет периодичен Извештај на државата, се изразува загриженост за „опстојувањето на патријархалните ставови и длабоко вкоренети стереотипи во врска со улогата и должностите на жените и на мажите во семејството и во општеството. Овие стереотипи претставуваат значајна пречка за имплементација на Конвенцијата во државата и се клучни причини за неповолната положба на жената во многу области на живеење“.

Особено точка 23 и точка 24 од Заклучните коментари на Комитетот се однесуваат на состојбата со семејното насилство врз жените во државата: „Комитетот изразува длабока загриженост за високата инцидентност на домашното насилство против жените во државата - членка, неволноста на жртвите да пријават случаи на домашно насилство и силување од страна на брачниот другар, за честото непостапување на полицијата да истражува претставки и да ги гони извршителите на таквото насилство.“

Исто така, во т. 24 Комитетот, во согласност со ОП бр. 19, ја повикува државата „да му даде приоритет на воведувањето сеопфатни мерки против сите видови насилство врз жените, вклучително и семејното насилство, дефинирајќи го таквото насилство како форма на дискриминација и повреда на правата на жените утврдени со Конвенцијата... Комитетот препорачува државата да спроведе и мерки за подигање на свеста и едукативни мерки, со кои се подвлекува неприфатливоста на сите видови насилство врз жените, како и таквите напори да ги

Фотографијата е преземена од <http://thenextstepforward.ca>

насочи кон службениците што го спроведуваат законот, судството, здравствените работници, социјалните работници, општинските лидери и пошироката јавност“.

Со дистанца од шест години, особено загрижуваат заклучните коментари на Комитетот за елиминација на дискриминацијата на жените (CEDAW/C/MKD/ CO/4-5, април, 2013 година) донесени на педесет и четвртата седница, а во врска со комбинираниот четврти и петти периодичен извештај на државата.

Понатаму, во т. 9, Комитетот дава препораки за државата „...да обезбеди дека Конвенцијата, како законски обврзувачки инструмент, е доволно позната и применувана од страна на властите и судството како основа за законите, политиките и судските одлуки; ... дека Конвенцијата, и факултативниот протокол за неа, општите препораки на Комитетот, неговите ставови за поединечни соопштувања и истраги, и релевантните домашни закони се станати составен дел од систематските обуки за адвокати, судии, обвинители, полицајци и други претставници на органите на гонење во поглед на нивното оспособување да ја применуваат конвенцијата, како и да ги толкуваат одредбите од националните закони согласно со одредбите на Конвенцијата“.

Особена загриженост Комитетот изразува во т. 20 поради „...постоењето стереотипи коишто се однесуваат на улогите и одговорностите на жените и на мажите во семејството и во општеството, со кои се пренагласува традиционалната улога на жените како мајки и сопруги, а со тоа се поткопува социјалниот статус на жените и нивната образовна и професионална кариера...“ и консеквентно во т. 21 ја повикува државата да „...ги зајакнува понатаму своите заложби за воспоставување сеопфатна политика со проактивни и одржливи мерки, кои се наменети за жените, мажите, момчињата и девојчињата за да се надминат стереотипните ставови за улогите и одговорностите на жените и на мажите во семејството и во општеството“.

Посебно значење имаат заклучните коментари на Комитетот за елиминација на дискриминацијата на жените (CEDAW/C/MKD/ CO/6, ноември, 2018 година), а во врска со шестиот периодичен извештај на државата. Во т.7 „повикува на реализирање на *de jure* (legal) и *de facto* (substantive) родовата еднаквост“ и понатаму ја изразува загриженоста за „ограничената ефективност од Законот за еднакви можности на жените и мажите, особено на општинско ниво“.

Во поглед на состојбата на жените и на девојките Ромки во државата, Комитетот во т.43 „со загриженост забележува дека јавните политики и стратегии за жените Ромки имаат ограничено влијание во области, како што се: вработување, пристап до образование и домување. Комитетот, исто така, со загриженост забележува дека јавните политики не произвеле промени во перцепциите за жените и девојките Ромки, кои се соочуваат со стигматизација и штетни практики, особено младите Ромки“.

РАМКА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Истражувањето по својот карактер е квалитативно и дескриптивно, што е дефинирано од предметот и целите на истражувањето – анализа на пристапот на ромските жени и девојки кои претрпеле насилство врз жени до достапните услуги за поддршка. Теоретско-правната рамка на истражувањето е детерминирана со одредбите на ЦЕДАВ, Општите препораки на ЦЕДАВ Комитетот и одредбите на Истанбулската конвенција. Истражувањето поаѓа од 4 клучни концепти: **насилство врз жените, родово разбирање на НВЖ, услуги за поддршка и пристап до услугите**. За целите на истражувањето, операционализацијата на дефинициите е направена според Појаснувачкиот извештај кон Истанбулската конвенција и Минимум стандардите за услуги на поддршка на СнЕ.

Според член 3а од Истанбулската конвенција, **„Насилство врз жени“** се разбира како кршење на човековите права и форма на дискриминација врз жените и ги означува сите акти на родово засновано насилство коишто доведуваат или веројатно ќе доведат до физичка, сексуална, психичка или економска повреда или страдање на жените, вклучувајќи и закани за такви акти, изнуда или неосновано лишување од слобода, без оглед дали се случуваат во јавниот или приватниот живот“, додека родово заснованото насилство врз жените е дефинирано во член 3г: **„родово засновано насилство врз жените“** означува насилство насочено против жената затоа што е жена или коешто ја погодува несразмерно“.

Во поглед на вториот клучен концепт, **родово разбирање на насилството врз жените**, со оглед на фактот дека Истанбулската Конвенција поаѓа од разбирањето дека насилството врз жените е кршење на човековите права и форма на дискриминација врз жените, со чл.18, ст.3 експлицитно бара сите мерки и активности „да се засновани врз родово разбирање на насилството врз жените и домашното насилство и да се фокусираат врз човековите права и безбедноста на жртвата“. Родовото разбирање на НВЖ значи дека услугите за поддршка се засновани и поаѓаат од „препознавањето на родовата динамика на НВЖ и разбирањето на влијанието и последиците од облиците на НВЖ“. Пристапот заснован на родовото разбирање на НВЖ е позициониран во рамките на почитување и заштита на човековите права и на родовата рамноправност. Оваа рамка дефинира дека „НВЖ е причина и последица на нееднаквоста меѓу жените и мажите, но и разбирање дека НВЖ не се случува заради грешка на индивидуална жена и дека одговорноста мора да се бара кај насилникот“(CoE, 22:2008). Понатаму, сите услуги на поддршка, за да одговорат на потребите на жените во нивните релевантни околности, „треба да ги земат предвид односот меѓу жртвите, сторителите, децата и нивната поширока околина за да се избегне ризикот од решавање на нивните потреби во изолација или надвор од нивната општествена реалност“. Човековите права на жените жртви и нивната сигурност бараат услугите на поддршка да поаѓаат од почитувањето на нивно-

Фотографијата е преземена од <https://yle.fi>, Image: AOP

то достоинството, приватноста и телесниот интегритет, а особено разбирање на „разорните последици од насилството и должината на процесот на закрепнување“ со што се избегнува секундарната виктимизација на жените кои претрпеле насилство. Од огромно значење е жртвата да не се обвинува или да ѝ се наметнува чувство на одговорност за тоа што ѝ се случило. Тоа вклучува развивање на „култура на верување“ на жените кои претрпеле насилство наспроти практиките на неверување и преиспитување на изјавите на жените. Овој пристап има за цел јакнење на жените и економска независност. Целта е жената да ја врати контролата врз сопствениот живот и самата да носи одлуки за себе

(Појаснувачки извештај, т.115-120). „Има многу начини да се создаде култура на зајакнување, почнувајќи од јазикот што го користиме да го именуваме насилството, опфаќајќи го и опкружувањето во кое се обезбедуваат услугите и можностите за избегнување на социјално исклучување преку вработување и стручна обука“(CoE, 23:2008).

Заштитата на жените од насилство е крајна цел на Истанбулската Конвенција. Одредбите на Конвенцијата бараат воспоставување цел еден спектар од **услуги за поддршка за јакнење на жените - жртви** за да им помогнат да закрепнат од разните форми на НВЖ, но и го уредуваат пристапот кој треба да се обезбеди при давањето на услугите на поддршка. „Целокупната цел на поддршката е да се „олесни закрепнувањето“ - ова ги препознава штетите на насилството и опсегот на психолошки и материјални влијанија што може да ги има.“(CoE, 7:2018).

Истанбулската Конвенција разликува **општи и специјализирани услуги за поддршка**. Општите услуги за поддршка (член 20) се однесуваат на „помош што ја нудат јавните институции и органи, како што се социјалните услуги, здравствените услуги и услугите за вработување, кои [...] не се исклучиво создадени за да имаат корист жртвите од нив, туку да служат на општата јавност“ (т. 125 од Појаснувачкиот извештај). Од друга страна, специјализираните услуги за поддршка (член 22), „специјализираат во обезбедувањето поддршка и помош која е конкретно приспособена на [...] потребите на жртвите на конкретни форми на насилство врз жени или домашно насилство и не се достапни за општата јавност“ (т. 125 од Појаснувачкиот извештај). Понатаму се разјаснува дека: „додека [специјализираните услуги за поддршка] може да бидат услуги со кои раководат или се финансирани од страна на државните органи, огромното мнозинство на специјализирани услуги се нудат од страна на НВО“ (т. 125).

Во однос на општите услуги, потребно е да се воспостават услуги кои овозможуваат закрепнување од насилство, опфаќајќи правно и психолошко советување, финансиска помош, домување, образование, обука и помош при вработување (член 20). Професионалците кои ги извршуваат овие услуги треба да бидат соодветно обучени од областа на превенција и откривање насилство врз жените, рамноправност меѓу жените и мажите, потребите и правата на жртвите и спречување секундарна виктимизација (член 15).

Во поглед на специјализирани услуги за поддршка, значајно е дека Истанбулската Конвенција го интегрира искуството развиено од страна на женските движења ширум Европа. Се препознава дека специјализираните услуги за поддршка, како што се засолништата или кризните центри при силување, центри за советување и други безбедни места каде што жените, коишто претрпеле некој облик на насилство извршени од мажи, можат да најдат поддршка, најдобро ги обезбедуваат женските организации кои имаат искусен персонал со исцрпно познавање на родово заснованото насилство. „Целта на специјализираните услуги на поддршка е да осигурат дека сложената задача за зајакнување на жртвите преку опти-

мална поддршка и помош да ги задоволи нивните специфични потреби. Голем дел од ова е најдобро обезбедено од женските организации и од обезбедените услуги за поддршка, [...] со специјализиран и искусен персонал, којшто има детално познавање на родовото насилство. Важно е да се обезбеди дека овие услуги се доволно распространети низ целата земја и се достапни за сите жртви” (т.131 од Појаснувачкиот извештај). Покрај директната поддршка и помош на жените кои претрпеле НВЖ, специјализираните услуги за поддршка придонесуваат и кон создавањето контекст на јавна поддршка за жените кои се жртви на родово засновано насилство. Тие се, исто така, насочени кон предизвикување и промена на доминантните родови стереотипи и шаблони на однесување преку кои се продолжува насилството врз жените.

Истанбулската Конвенција, исто така, воведува конкретни и сеопфатни стандарди за секоја од двете категории на услуги.

Четвртиот клучен термин, **пристап до услуги**, е содржан во одредбите на Конвенцијата, со кои покрај достапните услуги се потенцира значењето на пристапот до услуги. Конвенцијата содржи опсежна клаузула за недискриминација при спроведувањето на сите одредби. Во членот 4, став 3 се наведени деветнаесет недопуштени основи за дискриминација, како и „друг статус“. Ова е централното начело на Истанбулската Конвенција и подразбира дека во обезбедувањето на услугите за поддршка, заштита треба да се нуди без дискриминација врз која било основа како што се: пол, род, раса, боја, јазик, вера, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, поврзаност со национално малцинство, имот, раѓање, сексуална ориентација, родов идентитет, здравствена состојба, инвалидност, брачен статус, статус на мигрант или бегалец, возраст, или друг статус.

Покрај начелото на недискриминација при давањето услуги, суштинско за пристапот до информации, покрај достапноста на различните видови услуги на локално ниво е информацијата за услугите, јазикот на кој се дава информацијата и услугата, форматот во кој се дава информацијата, приспособувањето на услугата на специфичните потреби на различните групи жени, како и бесплатното обезбедување на услугата.

Во членот 19 се воспоставува стандард за „соодветните и навремени информации за достапните услуги за поддршка кои треба да им бидат на располагање на жртвите на јазик што го разбираат“. Со одредбата се препознава дека услугите треба да се пристапни за сите жени, што вклучува достапност на разбирлива информација за различните видови услуги за поддршка за сите жени. „Ова подразбира обезбедување информации за тоа каде и каква помош може да се добие, доколку е потребно на јазик различен од националниот јазик, но и навремено добивање информација, што значи во време кога тоа е корисно за жртвите. Ова, сепак, не ги обврзува Страните на Конвенцијата да нудат информации на кој било јазик, туку да се концентрираат на јазиците што се зборуваат најмногу во нивната земја и во достапна форма. Терминот „соодветни информации“ се однесува на информациите што доволно ја исполнуваат потребата на жртвата за информации. Ова може да вклучи, на пример, да се обезбеди не само името на организацијата за поддршка на услуги, туку да се достави леток што содржи податоци за контакт, работно време и информации за точните услуги што ги нуди“ (т.124 од Појаснувачкиот извештај). Достапноста на соодветна, навремена и разбирлива информација, особено за жени од маргинализирани групи, може да се постигне преку сеопфатна теренска работа во заедницата и воспоставување врски со специјализираните и општите услуги на поддршка. Информирањето за услугата вклучува и информирање за правата при давање на услугата што кај определени кориснички на услугите може да бара користење преведувачи коишто се соодветно обучени за постапување во случаи на НВЖ при давањето на услугите.

Пристапноста на услугите, исто така, претпоставува дека сите услуги се безбедни, бесплатни и физички достапни за жените, но и приспособени и соодветни на потребите на жените вклучувајќи ги и оние коишто се соочуваат со продолжени или повеќекратни форми на дискриминација.

МЕТОД НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Основна задача на истражувањето за Достапност и пристапот до услугите за жени и за девојки Ромки кои преживеале насилство врз жени во Куманово, Велес, Штип, Кочани, Прилеп и Кичево е да придонесе кон унапредување на пристапот до услугите за поддршка на жените и на девојките Ромки на локално ниво, како и зголемување на достапноста на навремени и квалитетни услуги преку препознавање на специфичните потреби за поддршка и заштита од насилство и дискриминација на жените Ромки.

ЦЕЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

- Преку емпириска анализа за достапните услуги на поддршка и заштита на ромските жени и девојки кои претрпеле родово базирано насилство да се обезбеди знаење за нивниот пристап до услугите
- Да се добие првичен увид за специфичните потреби за поддршка и заштита на жените и девојките Ромки кои претрпеле НВЖ
- Да се скицира пристапот до услугите за поддршка што ќе им користи на жените Ромки на локално ниво

ОПСЕГ И ВРЕМЕНСКА РАМКА

Опсегот на истражуваната појава е детерминиран од карактерот на истражувањето, односно опфаќа собирање квалитативни податоци во шест општини и тоа: Куманово, Велес, Штип, Кочани, Прилеп и Кичево. Истражувањето се спроведе во периодот од 1 април до 10 мај 2019 година, а собирањето на теренските податоци се спроведе од 11 април до 24 април 2019 година.

ИЗВОРИ НА ПОДАТОЦИ

Истражувачката тема, како и отсуството на систематски собирани и расчленети податоци за достапните услуги за поддршка на жени кои претрпеле НВЖ и за пристапот до услуги во земјата, наложи користење на неколку извори на информации на локално ниво и примена на техники на квалитативно истражување. Извори на податоци за достапноста и пристапот на жени и девојки Ромки до услугите на поддршка се: 1. Изјавите на жените Ромки кои учест-

вуваа во групните интервјуа, 2. Изјавите на интервјуираните стручни работнички/ци од надлежните јавни установи, како и 3. Дискусиите на учесничките/ците од граѓанските организации во фокус групите во шесте градови кои прифатија да учествуваат во истражувањето.

ПРИМЕРОЦИ

За потребите на истражувањето креирани се примероци за сите извори на податоци во шесте општини во опсегот на истражувањето. Примерокот на интервјуирани лица беше направен наменски, врз основа на неколку критериуми. Беше решено бројот на интервјуа со вработените од ЦСР, како општа служба за поддршка, и бројот на НВО, како специјализирана служба за поддршка која нуди директна услуга на жртвите на насилство врз жени, да биде еднаков. Имено, избрани се: 1. Примероци на стручни лица од ЦСР и од други јавни институции кои даваат услуга на поддршка, 2. Примерок на граѓански организации и 3. Примерок на жени Ромки кои користеле поддршка во случаи на НВЖ.

Примерокот од јавни институции е намерен, додека примероците од граѓанските организации и примерокот на жени Ромки кои претрпеле НВЖ се пригодни. Во однос на примерокот од јавни институции, изборот на организации беше направен врз основа на достапните податоци за даватели на услуги на поддршка на жени кои претрпеле НВЖ на локално ниво. Селектирани се 6 ЦСР кои функционираат на локално ниво и една специјализирана услуга за упатување на жртвите на сексуално насилство која постои во една од шесте општини што се во опсегот на истражувањето. По добивањето согласност за спроведување на истражувањето од МТСП, учесниците во интервјуата ги определија директорите на надлежните ЦСР, врз основа на нивната ангажираност во обезбедувањето услуги за поддршка на жртвите на насилство врз жени. Исто така, учесничката во интервју од специјализираната услуга ја определи раководителот на јавната установа.

Јавна институција		Град
1.	ЈЗУ ОБ Куманово- Центар за упатување на жртвите на сексуално насилство- Куманово	Куманово
2.	ЦСР	Куманово
3.	ЦСР	Велес
4.	ЦСР	Штип
5.	ЦСР	Кочани
6.	ЦСР	Прилеп
7.	ЦСР	Кичево

Табела 1. Примерок на јавни установи кои учествуваа во истражувањето

При избирањето на граѓанските организации, ја имавме предвид територијалната дистрибуција на специјализирани услуги што ги нудат ЖГО, заедно со услуги за поддршка на жени, што ги нудат ГО за унапредување на правата на Ромите, како и услуги за поддршка на жени што ги нудат ГО за заштита на човековите права. За оваа цел, претходно беше спроведено истражување на територијалната дистрибуција на граѓанските организации.

ведено мапирање на организациите што постојат на локално ниво за давање услуги за поддршка на жени кои претрпеле НВЖ, за поддршка на жени во различни региони, и за поддршка на жените Ромки. За оваа цел беа користени постојните мрежи на ГО. По конституирањето на листата на ГО кои даваат услуги за поддршка на локално ниво, ГО беа контактирани за натамошна селекција и од нив се бараше да одговорат на три прашања:

1. Дали даваат директна услуга на жени во врска со насилство врз жени, и ако даваат, кои се тие услуги на локално ниво?
2. Краток опис на услугата што ја даваат во врска со НВЖ
3. Дали услугите што ги нудат се за жени во врска со НВЖ или и услуги за жени во врска со различни области на живеење. По добиените одговори, вкупно 26 ГО беа поканети да учествуваат во истражувањето (Анекс 1).

Бр.	Име на граѓанска организација	Град
1	Здружение на граѓани „Флоренс Најтингел“	Куманово
2	Здружение Национален ромски центар	Куманово
3	Здружение на граѓани „Сирма“	Куманово
4	Здружение „Ромска сила“	Велес
5	Организација на жени Велес	Велес
6	ОРМ Бела Кула	Кичево
7	НВО Рурална коалиција	Кичево
8	ЗПИР Рома Перспектив	Прилеп
9	Центар за култура, комуникација и едукација на ромите „Светла Иднина“	Кочани
10	Здружение на Роми „Авена“	Кочани

Табела 2. Примерок на ГО кои учествуваа во истражувањето¹

Примерокот на жените е составен од жени и девојки Ромки кои користеле услуги за поддршка во текот на 2018 година од ГО за унапредување на правата на Ромите и женски ГО. Првиот чекор за учество во интервју се стоеше од контактирање со жените од страна на ГО кои им дале услуга за поддршка со предлог за учество во интервју. Сите жени се контактирани за спроведување на интервјуто откако претходно изразиле намера да учествуваат во

¹ Во Штип не е спроведено интервју со претставници на ниту една ГО бидејќи, иако го потврдија учеството во истражувањето, на закажаниот термин за интервју не дојде ниту еден претставник од ГО.

истражувањето. Секоја учесничка во истражувањето е детално информирана за целите на истражувањето и добиена е писмена согласност за учество. Анонимноста и доверливоста на учесничките е гарантирана.

Со цел да се избегне можноста за идентификација, имињата на испитаничките прикажани во табелата се измислени, а местото на живеење не е наведено до секоја од нив. Прикажана е само нивната возраст.

	Алијас	Возраст
1	Нерминка	48
2	Нора	20
3	Шукрије	40
4	Рабије	55
5	Касандра	45
6	Силвана	48
7	Мелиса	46
8	Мирела	46
9	Ракије	58
10	Ајша	29
11	Џеврије	42
12	Фатима	19
13	Сабина	30
14	Есма	64
15	Доротеа	44
16	Надире	59
17	Шермин	65

Табела 3. Примерок на жени Ромки кои учествуваа во истражувањето

кој се прикажани наодите и нивната валидација. Тоа значи дека заради зачувување на анонимноста на испитаничките, делови од исказите се исфрлени, а дијалектот на кој се дадени изјавите е сменет и е извршена основна јазична редакција.

Собирањето податоци е спроведено по пат на интервјуирање лице в лице со примена на два инструмента: 1. Полуструктуриран протокол за интервју со жени Ромки кои користеле услуги за поддршка и заштита од НВЖ што ги даваат ГО, и 2. Полуструктуриран протокол за интервју со стручни работнички/ци во ЦСР и претставнички/ци на ГО (Анекс 2).

УЧЕСТВО ВО ИНТЕРВЈУАТА

Спроведени се вкупно 18 интервјуа со вкупно 38 испитаници, од кои 17 жени Ромки учествуваа во 5 групни и едно индивидуално интервју, со 9 стручни работнички од ЦСР и од Центарот за упатување на жртвите на сексуално насилство се спроведени 6 индивидуални интервјуа и една фокус група. Спроведени се 4 фокус групи и едно индивидуално интервју со 12 претставници на 10 ГО. Важно е да се напомене дека 26 ГО (Анекс 1) од шесте општини беа повикани да учествуваат во истражувањето, но учество зедеа 10.

ЕТИЧКИ ПРАШАЊА И ПРИСТАП ДО ПОДАТОЦИ

Истражувачкиот план предвидуваше користење методи за квалитативно истражување за кои не е потребна обработка на лични податоци. Но етичките прашања произлегуваат од природата на проблемот, а тоа се: истражување, применетата техника на истражување – интервју, а особено ранливоста на лицата од кои се собираа дел од податоците.

Етичките стандарди применети во ова истражување се темелат на феминистичката платформа (Кениг, 2013), и се применети препораките на СЗО за работа со ранливи категории испитаници, односно жени кои претрпеле семејно насилство (WHO, 2001). Сите чекори во истражувањето беа раководени од принципите на заштита на безбедноста на жртвите и нанесување најмала можна потенцијална штета на сите испитаници. Максималното почитување на овие стандарди се протега од пристапот до испитаничките, начинот на кој се примени техниката за собирање податоци, начинот на

Пристап до стручните работници беше одобрен од МТСП, а директорите на секоја установа беа информирани за целите на истражувањето и определија учесници во интервјуата. Исто така, ГО кои беа поканети да учествуваат во истражувањето беа детално информирани за целите и содржината на истражувањето и беше побарано да определат учесници во интервјуата. Во комуникацијата со секој/а учесник/чка од јавните установи и од ГО строго се применувани принципите на доброволност и информирана согласност. За таа цел до секој/а испитаник/чка беше доставен Образец - информација за истражувањето и Образец - писмена согласност за учество во истражувањето и за начинот на цитирање. Доверливоста и анонимноста на сите испитаници/чки беше гарантирана. Понатаму, следувааше вербално уверување дека нема да има реперкусии за изразувањето на нивните професионални и лични мислења и ставови во врска со начинот на којшто институциите и организациите постапуваат во случаите на насилство врз жени. Во поглед на аудио записот, претходно од секој/а учесник/чка е побарана и добиена дозвола за снимање.

Многу важно етичко прашање претставуваше пристапот до жените кои претрпеле НВЖ. Првиот чекор опфати контактирање со жените од страна на ГО коишто во текот на 2018 година им дале услуга на поддршка без воопшто да се оствари каква било комуникација со истражувачката. Притоа, од ГО беше претходно побарано да ги информираат жените Ромки за целите и содржината на истражувањето, а особено имаа обврска на јасен начин да им соопштат на жените кориснички на нивните услуги дека учеството во интервјуто не е услов за натамошно добивање помош и поддршка. По изразената желба да учествуваат во истражувањето, истражувачката оствари контакт со нив. Пред почетокот на групното интервју, на жените Ромки им беа доставени подготвените писмени информации за истражувањето и писмените изјави за согласност со кои се гарантира доброволноста, анонимноста и доверливоста на жртвите кои се потпишани и од страна на учесничките во интервјуата и од истражувачката којашто го води интервјуто. Изјавата за информираната согласност беше и дополнително усно објаснувана, а посебно

што преживеале насилство врз жени во Кичево, Куманово, Велес, Штип, Кочани и Прилеп

внимание е посветено на проверувањето дали учесничките во целост ги разбираат сите делови на изјавата. Особено внимание е посветено на информирањето на учесничките во интервјуто дека не може да се открие нивниот идентитет. Сите жени Ромки кои се согласија на интервјуто добија гаранција дека нивните имиња ќе се променат во извештајот од истражувањето, како и дијалектот на којшто зборуваат за да се избегне можна идентификација. При информирањето беше истакнато дека темите може да предизвикаат непријатни сеќавања и враќање во трауматични искуства и беше понудено целосно повлекување или повлекување од одговарање на определени прашања. Една испитаничка видно вознемирена од темата се повлече од учеството. Од сите испитанички беше побарана согласност за правење аудио записи од разговорите. Сите испитанички на групните интервјуа дадоа согласност за аудио снимање, откако добија гаранција дека аудио записите подлежат на посебен начин на чување и до нив има пристап само истражувачката. Исто така, сите жени Ромки кои учествуваа во интервјуата добија одговор на сите прашања што ѝ ги поставија на истражувачката (во рамките на нејзиното знаење), вклучително и информации за дополнителна поддршка и каде да ја побараат.

Важно е да се истакне дека сите податоци добиени со истражувањето се заштитени на безбедно место, со цел да се избегне нивно изложување пред неовластени лица.

Валидноста на интерпретацијата на исказите добиени од интервјуата е засилена преку барање повратна информација од дел од учесничките/ците за веродостојноста на наодите. Валидацијата на наодите од тематската анализа на интервјуата со испитаничките/ците, заради рационализација на расположливите ресурси, е направена на значително помал примерок од оној вклучен во истражувањето.

ОГРАНИЧУВАЊА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Идентификувани се четири главни ограничувања на ова истражување:

1. Главно ограничување на истражувањето е отсуството на расчленети статистички податоци за достапноста и пристапот до услуги за поддршка на жени кои претрпеле НВЖ.
2. Примероците на истражувањето не дозволуваат сосем сигурни генерализации. Ова особено се однесува на примерокот на жени Ромки кои претрпеле НВЖ, кој е многу ограничен во бројот, а освен тоа, вклучува само жени кои се обратиле за помош во некоја од граѓанските организации за унапредување на правата на Ромите.
3. Роковите во кои се спроведе истражувањето, помалку од 45 дена од поставувањето на истражувањето до анализата на податоците и пишување на извештајот силно влијаат на достапноста на испитаниците/чките за интервју и квалитетот на собраните податоци.
4. Временскиот период во кој се спроведе истражувањето, а кој коинцидираше со кампањата за претседателски избори во државата, го оневозможи учеството на некои ГО кои имаа активности поврзани со кампањата.

ДИСКУСИЈА НА ИСТРАЖУВАЧКИ НАОДИ

Извори на податоци за достапноста и пристапот на жени и девојки Ромки до услугите за поддршка беа изјавите на жените Ромки кои учествуваа во групните интервјуа, изјавите на интервјуираните стручни работнички/ци од надлежните јавни установи, како и дискусиите на учесниците во фокус групите од граѓанските организации во шесте градови кои прифатија да учествуваат во истражувањето.

Достапноста на услуги на поддршка за секоја жена која претрпела насилство врз жени, пристапот до нив, како и квалитетот на услугите е детерминиран од рамката во која е сместено разбирањето на насилството врз жени од страна на давателите на услуги. Оттука и достапноста и пристапот до услугите за поддршка на жените и девојките Ромки, што е посебен интерес на истражувањето, поаѓа од рамката во која генерално се позиционирани услугите за поддршка на сите жени. Во македонското општество, поимот за насилство врз жените (НВЖ) не е вкоренет во правната традиција или во функционирањето на националните системи за давање помош и поддршка на жените кои претрпеле насилство. Во оваа смисла, наодите од интервјуата и од дискусиите во фокус-групите со стручните работнички/ци од ЦСР и со претставничките/ците на граѓанските организации на локално ниво, коишто учествуваа во истражувањето, ја отсликуваат индивидуалната перцепција и сензитивност на давателите на услуги. Капацитетите за препознавање на различните видови насилство врз жени и давањето на услугата за поддршка заснована на родово разбирање на насилството е предуслов за секоја дискусија поврзана со услугите за помош и поддршка на жените кои претрпеле насилство.

ДЕФИНИРАЊЕ НА НАСИЛСТВОТО ВРЗ ЖЕНИ И ПРИСТАП

Со цел да се добие претстава за пристапот кон НВЖ од родова перспектива, од испитаничките/ците беше побарано да дефинираат што подразбираат тие под НВЖ. Во однос на дефинирањето на НВЖ, клучен наод е дека меѓу испитаничките/ците од ЦСР преовладува **разбирање на НВЖ само како семејно насилство**, а како најчест сторител се идентификува партнерот или машки член на семејството. За илустрација ги прикажуваме следниве изјави:

„...има повеќе облици. Под семејно насилство се разбира навредување, малтретирање, закана којашто предизвикува чувство на несигурност и закана кон жените - жртви, емоционално, економско, физичко, телесно повредување на членови во семејството, на брачниот другар или поранешен брачен другар, доколку не живеат во заедништво...” (1.И.1)

„Има различни облици, разни видови насилства во едно семејство, во едно домаќинство... Главно се јавува брачниот другар или поранешен брачен другар, тоа е најчесто семејно насилство. Насилството врз жената може да биде и од страна на син, имаме и такви, нели, насилства. Насилства, на пример, врз баби од страна на внуци“ (5.И.2).

Дополнително, некои од испитаниците директно ја споменуваат законската дефиниција за семејно насилство при дефинирањето на НВЖ: „психичко, физичко, економско, сексуално малтретирање, ако се мисли, нели, конкретно врз жените. Значи, според дефиницијата од законот за сузбивање и спречување на семејно насилство “(11.И.4).

За одбележување е разбирањето на НВЖ од една испитаничка од ЦСР кое не е лимитирано само на семејно насилство: „Психичко, физичко, емоционално, сексуално, економско. Сплет, спој на повеќе видови... Најчесто кај нас во Центарот пријавите за насилство се од член од семејството, многу поретко се застапени, да кажеме, надворешни (16.И.6).“

Од друга страна, забележливо е пошироко разбирање на НВЖ меѓу дел од претставниците/чките на граѓанските организации. Имено, поголемиот дел од испитаничките од женските граѓански организации (ЖГО) манифестираа широк опсег на темелно познавање на значењето на насилство врз жени, како што се следните искази:

„Насилство врз жените е еден назаден чекор во рамноправноста на мажот со жената. Значи, не се рамноправни, во зборот не се рамноправни, во имотот не се рамноправни. Кога спомнавме, значи, физичко, психичко, сексуално, многу е важно да се нагласи дека има и економско насилство, зашто жената во многу ситуации нема право, не само на економско јакнење, унапредување на жената, туку нема право и на збор“ (4.ФГ.1- Б(ЖГО)).

...„родово базирано насилство е поради родовите разлики. Најчесто жената е малтретирана заради тоа што е жена.... поради тие некои семејни вредности, стереотипи, традиции коишто постојат, па доаѓа до појава и на ваков вид насилство(9.ФГ.3-Б.ГО).

Ваквите наоди кореспондираат со наодите од необјавеното национално истражување спроведено во 2015 година за мапирање на услугите за поддршка од насилството врз жени и девојки во Република Северна Македонија, каде што е утврдено дека „половина од организациите учеснички го разбираат насилството врз жените само како семејно насилство“ (Мирчева и Кениг, 2015:41).

Меѓу испитаничките/ците од ГО за унапредување на правата на Ромите (ГОРП) **преовладува лимитирање на НВЖ на семејно насилство**, а истовремено при дефинирањето на насилството врз жените се истакнува дека постои и насилство од жени врз мажи, што само по себе зборува за инхерентното несогласување со разбирањето на НВЖ во рамките на родовата нееднаквост.

„Најчесто се случува во семејства меѓу двајца партнери. Во некој случај насилниците ги трпат заради децата, поради тие причини, но тие се меѓу двајца партнери и се случува такво нешто. ...Па жртва е жената (9.ФГ.3-А.ГОРП)“.

„...повеќе партнерот го прави, зависи каков е партнерот... Да, 90%, но има и насилство врз мажите од жените.“ (17.ФГ.6- А.ГОРП)

Но заслужува внимание податокот дека еден мал дел од испитаничките/ците од ГОРП го поставуваат разбирањето на НВЖ во пошироката рамка на родова нееднаквост.

„...под насилство врз жени се подразбира секој сегмент, значи, не мора да биде само малтретирање и физичко насилство, има и психичко насилство кое е многу полошо, можам да кажам, од физичкото, од причини што психичкото насилство може да биде и на работа, на нивното работно место, дома, или од претставници од нивната околина,... не мора да е од семејството “(17.ФГ.6-Б. ГОРП).

Меѓу учесниците во истражувањето доминира дискурсот на лимитирање на насилството врз жените на разни облици на семејно насилство. Иако, кај женските ГО кои даваат услуги за поддршка на жени жртви на семејно насилство постои препознавање и на другите видови на НВЖ како што се демнење, сексуално насилство, принуден брак, присилен абортус. Како илустрација е исказот на претставничка од ЖГО: „...во нашите обуки ги шириме информациите за видовите на НВЖ, ги поддржуваме, меѓутоа конкретно услуги нема. Само за семејно насилство “ (4.ФГ.1).

Фотографијата е преземена од
<https://www.tryfoto.com>

Заради добивање поширока слика за разбирањето на НВЖ од родова перспектива, од испитаничките/ците беше побарано да објаснат што значи за нив родово разбирање на насилството врз жените. Треба да се забележи дека малкумина од испитаниците/чките можеа да го разберат прашањето што се однесува на родово разбирање на НВЖ, дури и откако беше преформулирано неколку пати или беше побарано да набројат три елементи што го сочинуваат родовото разбирање на НВЖ. Малкумина од испитаничките/ците беа расположени да разговараат за ова прашање. Пред да се навлезе во дискусија за наодите за родово разбирање на НВЖ, мора да се има предвид националниот контекст, дизајниран со легислативните и стратешките документи и политики. Насилството врз жените е споменато во придружните стратешки документи (НАПРР), додека дефиницијата на родово базирано насилство врз жените е содржана во Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, а Законот за еднакви можности се однесува на родовата рамноправност. Отсуството на законска дефиниција на НВЖ позиционирана во рамките на родовата рамноправност претставува сериозен предизвик за практики засновани на

родовото разбирање на НВЖ. Од своја страна, легислативно-стратешката рамка се очекува да влијае врз системот на вредности и да ги обликува. Значајноста на законските норми и влијанието што го имаат врз начинот на кој се обезбедуваат услуги за поддршка на жените кои претрпеле НВЖ е илустриран во следнава изјава: „Врз основа на Законот, ...значи, пратилникот што е, имаме образец, прашалник по којшто постапуваме“ (11.И.4).

Дел од испитаничките/ците го поврзаа прашањето за родово разбирање на насилството врз жените со бројот на жените кои бараат помош во однос на бројот на мажите, како и тоа што најчесто мажите се јавуваат како сторители. Испитаничките/ците и од институциите и од граѓанските организации главно се осврнаа на традиционалните родови улоги и на патријархалните вредности, но отсуствуваше врска со родовата асиметријата на моќ. Овој

пристап, според кој родовата нормативност почесто се дефинира или се гледа како дадена, но не се оспорува, има потенцијал за зајакнување на традиционалните родови улоги, наместо постигнување родово рамноправност.

Па, родово, најчесто се мисли, нели, на жените зашто тие се емоционално најмногу повредени, како да кажам, најслаби, и се случува токму на жената. (1.И.1)

„Традицијата е..., да кажеме, мажот мора да командува сè. Што ќе каже, тоа треба да биде. Да работиш, пари ќе даваш, ќе одиш на работа, значи ќе чуваш деца, стари ќе чуваш, ќе работиш дома, како мажот да е главатар дома “ (17.ФГ.6-А.РГО).

„Традицијата, обично тоа потекнува, води корени од семејството, начинот на воспитување, воспитниот стил...” (16.И.6)

„Останато е така со традиција, мислам сè уште не е искоренето тоа дека жената треба да биде потчинета” (11.И.4).

Од друга страна, пак, само неколкумина од испитаничките/ците се свесни за ефектите од родовата асиметрија. Тие јасно укажаа на родовата асиметрија на моќта како корен на насилството врз жените, заземајќи критичко гледиште и спрема разбирањето на традицијата и нејзината злоупотреба за оправдување на НВЖ. Во оваа смисла, значајни се аргументите кои во родовото разбирање на НВЖ го земаат предвид значењето на односот меѓу жртвите, сторителите, децата и нивната поширока општествена средина, како и ефектите од НВЖ и отсуството на интегриран систем за поддршка на жените кои трпат насилство. Особено значаен е исказот на една испитаничка од граѓанска организација која го отсликува односот меѓу жртвата, сторителот и општествената средина, илустриран преку одговор кој го добила од десетици жени од руралните средини на следното прашање: „Која од вас била во локалните кооперации да седи да се напије кафе и слично: Ниту една... Меѓу другото, се утврди дека една од причините се родовите разлики коишто постојат, стравот кој сè уште постои од мажот, излегувањето сама од домот” (9.ФГ.3-Б.ГО).

„...Традицијата е една од причините за семејното насилство од причини што традицијата доаѓа некако како тие да се заштитат со традицијата за тој да може да врши насилство врз неговата сопруга... Традиција не значи насилство, некои, определен круг на луѓе, на тој начин го толкуваат, така им одговара и си продолжуваат со тој начин на живот”(17.ФГ.6-Б. ГОРП).

„...Закоравен систем на функционирање на односите меѓу маж и жена, особено во нашето поднебје... Дека жената треба да слуша, непочитувањето на нејзината личност, на нејзините вредности, на учеството во семејството и во домаќинството.... Секое отстапување е проблем. ... Проблемот е во сите, дури и во жртвата... затоа што таа не знае поинаку да функционира. И многу тешко жртвите излегуваат од улогата на жртва... не знае што со себе, не е сигурна, не се чувствува безбедно, не е самосвесна, вредноста лична не постои, значи никакво вреднување на себеси, омаловажена е од сите, дури и од самата себе, обезвреднета комплетно и тешко одлучува да се тргне од процесот, од живеењето на таков начин, затоа што не знае

како поинаку да продолжи... нема услови да го направи тоа. Семејството не ја прифаќа назад и нема поддршка од нас како институција (8.И.3).

„...Патријархалното воспитување сè уште, значи, влијае врз рамноправноста... жената нема право на своето тело. ...Нема право... кога треба да забремени, нема право кога треба да аборттира, нема право, значи, на свои лични потреби,.. уште не се доволно свесни жените дека трпат насилство... патријархалното воспитување... значи да не се дознае, да не се чуе, да не ме знаат комшиите, родителите кријат, сè уште не се отворени... Е па, еве, патријархалното воспитување е еден од тие основни столбови... Имаат уште страв. Зашто ако прозбори јавно, ќе дојде до поголемо насилство од страна на мажот, од страна на насилникот (4.ФГ.1- Г. РГО).

ЧОВЕКОВИ ПРАВА И НАСИЛСТВО ВРЗ ЖЕНИТЕ

Прашањето за односот меѓу човековите права и НВЖ, треба да се анализира земајќи ги предвид исказите на испитаничките/ците за родовото разбирање на НВЖ. Анализата упатува дека мнозинството работат во рамките на човековите права на жртвите. Меѓутоа, дискутабилна е врска што ја поставуваат меѓу заштитата на човековите права и НВЖ. Особено, отсуството на разбирање дека НВЖ е и причина и последица на нееднаквите односи на моќ меѓу жените и мажите е отсликано во следнава изјава: „Правата се тие, и мислам дека им се укажани, меѓутоа, поради ресурсите, многу од жените се предомислуваат да ги искористат своите права“ (1.И.1). Оваа изјава имплицитно ја префрла одговорноста за насилството врз жената. Истовремено, отвора дилеми за препознавањето на индивидуалните потреби на жената која претрпела насилство и нивното вистинско адресирање кое резултира со зајакнување на жената. Се создава впечаток дека правата на жените добиваат повеќе декларативен карактер, отколку практичен.

Дел од испитаничките/ците почнаа да објаснуваат дека имаат „еднаков пристап кон сите“ и дека „не постои дискриминација“ и не треба да има разлики во постапувањето без оглед на полот или етничката припадност.

„Да не гледаме, нели, дискриминирачки на кој било што ќе дојде, еднаков пристап да имаме, дали се работи, нели, за ромска националност, македонска, албанска, или која било. Или пак, дали е маж или жена, дали е дете, и тука не треба да имаме разлика во постапувањето“ (5.И.2).

„Не постои дискриминација од наша страна, дали станува збор за маж, за жена, дали станува за Ромка, Македонка, нашиот пристап е ист“ (9.ФГ.3.Б).

Неколкумина од испитаничките/ците дадоа пообразложени одговори кои упатуваат на усвојување на становиште кое е повеќе родово сензитивно кон односот меѓу човековите права и НВЖ. Како илустрација е следната изјава: „...Да има заштита на податоците, на личните податоци, да не се прераскажува, поанонимно“ (2.И.1). Две испитанички експлицитно го позиционираат НВЖ во рамката на човековите права како кршење на човековите права на жените што повлекува нулта толеранција.

„...Нула толеранција кон насилството. Човековите права не дозволуваат да се врши насилство од кого било и на кој било начин (9.ФГ.3.А).“

„Постои врска, секако дека постои... Човековите права се основни права што ги има секој човек, значи, има право на свој живот. Сам како мисли, како знае, така да се чувствува, да не биде присилен од другата страна да трпи насилство... бидејќи ако нема основни права веднаш се поврзува со насилство. Значи, основно е ако жената не може слободно да размислува или е под притисок од друг, автоматски доаѓа до судир... (4.ФГ.1- Г.РГО)“

ЗНАЧЕЊЕ НА ИСТАНБУЛСКАТА КОНВЕНЦИЈА ВО ДАВАЊЕТО УСЛУГИ НА ПОДДРШКА

Имајќи предвид дека Република Северна Македонија е држава членка на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство (Истанбулска конвенција), испитаничките/ците беа прашани какво е значењето на оваа Конвенција за нивната работа. Повеќето испитанички/ци изјавија дека само слушнале дека постои таква Конвенција и дека се многу слабо информирани за содржината. Тие знаат дека Конвенцијата се однесува на спречување на насилството врз жените, но им недостига специфично знаење за одредбите и за влијанието врз нивната работа со жените жртви на насилство. Следниве цитати ја илустрираат оваа ситуација:

„Подетално сè уште не сум многу запозната (1.И.1).“

„Македонија* е потписник на Истанбулска конвенција... Поопширни информации нема (5.И.2)

конкретно за содржината на Истанбулска конвенција, не. Знам дека е поврзана со спречување на насилството, дека доста долго време не беше ратификувана од наша страна (9.ФГ.3-Б.ГО).“

Две испитанички од ЦСР и една од ГОРП посочија дека се запознати со Истанбулската конвенција, нејзиниот опсег, стандардите и нејзината важност за услугите што се нудат директно на жените жртви на насилство. Сепак, го истакнаа предизвикот во постигнувањето на стандардите што ги поставува Конвенцијата.

„Има правила, стандарди кои треба да се исполнат за да можеш да работиш со лица, жртви... За жал, кај нас сè уште немаме такви специјализирани сервиси, , што ги исполнуваат условите за да можеме да се повикуваме на тие стандарди.“ (4.ФГ.1-Г.РГО)

„Комплетна заштита на жените... од секако насилство, не само жени, туку и девојки.“ (8.И.3)

„Конвенцијата беше спомената на една обука што ја има организирано граѓанско здружение... Има многу широк спектар, овде влегува демнењето, насилството врз жени, девојчиња, тука спаѓа и мобингот... Советувалиште, отворање Шелтер центри, според бројот на жители во секоја општина, ќе треба да има такви центри за згрижување.“ (11.И.4)

* Цитатот се однесува на државата Република Северна Македонија

Во однос на прашањето за обука, испитаничките/ците од јавните институции посочија дека поминуваат обуки за семејно насилство кои се поврзани со лиценцирањето и најчесто ги обезбедува Заводот за социјални дејности. Меѓутоа, дел од испитаничките укажаа дека учествувале и на обуки организирани од граѓанските организации. Во поглед на содржината на обуката и корисноста во работењето, доминантна перспектива на испитаничките/ците од јавните установи е дека обуките за семејно насилство се многу општи и теоретски, опфаќаат презентирање на законските норми. Исто така, испитаничките/ците посочија дека во склоп на лиценцирањето, посетуваат и обука во областа на дискриминацијата и рамноправноста.

„Основните обуки што ги имаме се преку Заводот за социјални дејности. Тие се првични и начелни обуки. ...Обично се оди на општо презентирање на законските норми, процедурите, протоколите. Ние сме должни да ги поминеме и тие обуки заради добивање следна лиценца, има важност од 5 години и потребно е да ислушаме 100 часа обуки кои се организирани од ЗСД.“ (5.И.2)

„За семејно насилство,.. модулите што ги поминуваме за лиценците како задолжителни треба да ги поминеме, ...еднодневни, дводневни.... меѓутоа, мислам дека се општи.“ (13.ФГ.5)

Меѓу граѓанските организации мнозинството од испитаничките/ците посочија дека добиваат обука во рамките на проектните активности во својата организација или посетуваат обуки организирани од други граѓански организации кои се поврзани со дискриминација, насилство врз жени и родова рамноправност. Но повеќето од овие обуки имаат проектен карактер, за време на траењето на конкретен проект.

„Имавме ние една тука еднодневна... на пример, кај нас беше да се запознаат што е тоа дискриминација, што е насилство, една жена што трпи насилство, кои се нејзините права, каде може да пријави, какви мерки за заштита...“ (ФГ.2 В. РГО)

„Кај нас обуката ја држеше вработена на проектот.“ (4.ФГ.1 -В.РГО)

„Последно имавме тренинг за тренери баш за родова еднаквост, и нашите следни активности ќе бидат во форма на студиски кружоци, помали групи...“ (9.ФГ.3- Б.ГО)

За одбележување е дека кај сите испитанички/ци отсуствува специјализирана обука која опфаќа давање директна услуга на жени кои претрпеле насилство, како и за постапување со специфични облици на насилство и со маргинализирани групи на жени. Како илустрација се следните искази: „Дополнителна обука за работа со маргинализирани групи, колку што знам, нема“ (4.ФГ.1- В.РГО); „Немало специјализирани обуки за директна работа со жртви“ (11.И.4)

ДОСТАПНИ УСЛУГИ ЗА ПОДДРШКА

Според исказите на испитаничките/ците од јавните установи и од граѓанските организации кои учествуваа во истражувањето, услугите за поддршка се обезбедуваат за жртвите на семејно насилство. Испитаничките/ците кои доаѓаат од Центрите за социјална работа (ЦСР) имаат законски мандат да обезбедуваат услуги на помош и поддршка и не се исклучително наменети за добросостојбата на жените жртви на насилство, туку се наменети на целото население. Давањето бројни услуги за поддршка од различни области на живеењето и за целата популација е, исто така, карактеристика на ГО за унапредување на правата на Ромите, како и на ГО кои работат генерално на унапредување на човековите права, и најчесто видот на услугата, како и популацијата за која е наменета зависи од конкретниот проект.

Иако ЦСР се првенствено ориентирани кон општите услуги, тие, исто така, нудат одредени специјализирани услуги за жени и деца кои се жртви на семејно насилство (згрижување), жени - жртви на трговија со луѓе (згрижување), деца - жртви на сексуална злоупотреба и деца - сведоци на насилство. Услугите на поддршка за жените кои претрпеле семејно насилство кои се обезбедуваат од ЦСР се дефинирани со закон.

Според одговорите на испитаничките/ците од ЦСР на локално ниво, во шесте општини кои учествуваа во истражувањето, видот на поддршката што е достапна за жените жртви на семејно насилство е генерално од советодавен карактер. Тие опфаќаат информирање и давање совет, психолошко-социјална поддршка, правна помош и застапување, економско зајакнување на жената жртва, предлог за изрекување привремени мерки за заштита во Основен суд, упатување на друга специјализирана услуга, еднакратна парична помош. Како илустрација е следниов исказ:

Фотографијата е преземена од <https://www.tryfoto.com>

„Психо-социјална поддршка, нели, тоа е најважно... преку совети, нели, преку разговори... ја информираме кои се нејзините права што може да ги оствари доколку се евидентира како жртва. Дали е здравствено осигурена, дека има право на здравствена заштита, дали е потребна правна помош и застапување, обично ѝ укажуваме што и како... информираме дека со евиденцијата во Агенцијата за вработување ќе има и некој приоритет во вработувањето, доколку е невработена..., ако нема документи, со наше барање да се извадат лични документи..., еднакратна парична помош.“ (5.И.2)

Важно е да се претстават професионалните искуства во поглед на содржината на услугата. Од истражувачките наоди произлегува дека во обезбедувањето услуги, стручните работнички/ци од ЦСР во најголема мера опфаќаат информирање за правата и упатување до услуги кои ги обезбедуваат други организации. Меѓу испитаничките/ците преовладува критички осврт кон содржината и административните процедури за остварување на услугата. Во оваа смисла се и проценките дека еднакратна парична помош, која најчесто ѝ е итно неопходна на жената која претрпела семејно насилство, е отежната или со неколкумесечно чекање на одобрување или е недостапна за жените кои немаат трансакциска сметка, односно лични документи. Остварувањето на правото на бесплатна правна помош е, исто така, предмет на долги административни процедури. Економското јакнење на жените жртви се сведува на доставување информација до Агенцијата за вработување, најчесто без повратен

одговор или натамошно следење на состојбата. На локално ниво, стручните работници немаат информација каде да ја упатат жената за оформување на образованието, дообука или доквалификација. Во определени општини, каде што ГОРП се видливи во унапредувањето на социјалната инклузија на Ромите и/или имаат воспоставена соработка со ЦСР, се организациите каде што жените жртви се упатуваат за помош и поддршка.

„Информацијата за нејзините права... Право на придружник, право на економско јакнење на жртвата, известуваме до Заводот,... како директна услуга, значи, ние сме предлагачи до Судот за мерки за нејзина заштита, ја застапуваме... доколку исполнува одредени услови за стекнување на некое од материјалните права или друга услуга. Има советувајште, меѓутоа, не функционира, да не се лажеме... Бесплатна правна помош, но за да се добие, тоа е процедура, трае подолг временски период, може ќе добие некоја од жртвите таму по 2-3 месеца. А за тој период може сенешто да се случи.“ (11.И.4)

„Како жртва ја евидентираме секако и правиме побарување за парите до Министерството и ги чекаме. Кога ќе дојдат, тогаш ќе се исплатат. ...Ако нема сметка, лична карта,... нема да може да им дадеме.“ (8.И.3)

За одбележување е искуството на една стручна работничка, коешто е директно поврзано со зајакнување на жените кои претрпеле семејно насилство. Ваквите искуства се многу релевантни за обезбедувањето долгорочна поддршка на жените кои претрпеле семејно насилство:

„Еве, кога имаше конкурс за доделување социјални станови, беа опфатени тие, таа категорија, значи, што веќе биле во евиденцијата на Центарот по основа на жртва на семејно насилство. Мислам дека пред 8 години имаше една што доби стан по основа на жртва.“ (16.И.6)

Во поглед на здравствените услуги за жените жртви на семејно насилство, заедничко искуство меѓу сите испитанички/ци е дека добивањето здравствена услуга, како и медицинска документација не е бесплатно за жените кои претрпеле семејно насилство. Во оваа смисла се изјавите на испитаничките/ците:

Здравствената услуга, и покрај тоа што во законот стои дека е бесплатна, не е бесплатна. За жртвата треба да е бесплатна... но останува жената сама да си плати. (1.И.1)

Им кажуваме на жртвите дека како жртва им следува бесплатна здравствена услуга, меѓутоа од страна на здравството не е бесплатна услугата, и се наплаќа. (11.И.4)

Засолништа за жените кои претрпеле семејно насилство и за нивните деца постојат на четири локации низ државата: Скопје, Свети Николе, Битола и Кочани, што на локално ниво е препознато како предизвик: *„Немаме Шелтер центар, за интервентно сместување на лица - жртви на семејно насилство“ (11.И.4)*. Процените од претходни истражувања укажуваат дека во согласност со бројот на женското население во државата се потребни најмалку 8 засолништа, по едно во секој регион и дополнителни 103 семејни места (Мирчева и Кениг, 2015:30). Истражувачките наоди упатуваат дека сместувањето на жените на безбедно место има мно-

гу мала примена. Според изјавите на испитаничките/ците, упатувањето во засолниште ретко се прифаќа од жените: „Жени Ромки, во шелтер... да, сме имале, но не прифаќале. Сега имавме таков случај, понудивме најпрво шелтер, но не сакаше. Се чувствувахе сигурна кај [семејството]“ (13.ФГ.5). Но прифаќањето на услугата сместување во засолниште треба да се разгледува и од аспект на условите кои постојат во засолништата и нивната географска дистрибуција, односно надвор од местото на живеење на жената и нејзините деца и исклучување од социјалната мрежа на жената којашто ја користи услугата. За илустрација е следнава изјава: „Немаме 24-часовно покривање на жртвата во засолништето. Ние сме до 4 на работа... инаку по 4 и пол буквално се оставени, што се вика, сами.“ (16.И.6)

Во поглед на достапноста на услугите во текот на 24 часа, жените во шесте општини може да добијат итна услуга на поддршка надвор од работното време на ЦСР само ако претходно побараат заштита од полицијата. Оваа состојба е илустрирана со следнава изјава: „Ние имаме и дежурен телефон што ротира кај сите стручни работници. Со него сме достапни сега и ноќно време некогаш ако треба... Во полиција го знаат бројот.“ (5.И.2). Во поглед на интервентното сместување на жените кои претрпеле семејно насилство целосно отсуствува постоење на специјализирани кризни центри на локално ниво. Надминувањето на отсуството на ваква специјализирана услуга различно се остварува во секоја од општините. За илустрација е искуството на една испитаничка на локално ниво: „До скоро имавме и договор со Старскиот дом. Се случувало ноќе во 2 - 3 да ти се јават, нема кај да оди, нема кој, и ги носиме во Старскиот дом. ...Да, немавме никаков проблем таму, со деца... привремено, кратко.“ (13.ФГ.5).

Исто така, новоформираните Центри за упатување при сексуално насилство во рамките на здравствените установи на три локации во државата, Скопје, Куманово и Тетово, имаат мандат да нудат специјализирана поддршка, но не само на жени и девојки кои претрпеле сексуално насилство, туку и на мажи и момчиња. Според наодите од истражувањето, во Центарот за упатување при сексуално насилство во Куманово, ниту една жртва на сексуално насилство не ја користела услугата. Во однос на видот на услугата што се обезбедува во Центарот и достапноста, за илустрација е следниов исказ: „...Добиваат медицинска/здравствена услуга, психолошко – социјална поддршка... советување од психолог или од социјален работник да им укажат на правата, тоа што им следува, упатување до установи каде што може да го оствари тоа.“ (2.И.1)

Во поглед на **услугите што ги обезбедуваат ГО**, повторно достапни се услуги само за облиците на семејно насилство, што е потврдено и од испитаничките од ЖГО: „Услуги... само за семејно насилство... нема за сексуално насилство“ (4.ФГ.1-Б.ЖГО), и само додека давањето на услугата е покриена со проектни активности: „Ние си градиме лош имиџ како невладини организации, значи, ние постоиме додека постојат проектот“ (4.ФГ.1-А.ЖГО). Проектната детерминираност за постоењето на услугите е, исто така, забележана и од испитаничките/ците од ГОРП, што има директно влијание врз нивната одржливост и квалитет. Директни услуги на поддршка на жените коишто претрпеле семејно насилство, а кои се достапни на локално ниво и се истакнати од страна на испитаничките се: информирање и совет- телефонски или лице во лице, поддршка во криза и бесплатна правна помош. Оскудноста на услуги на локално ниво е адресирано од мнозинството испитанички, а особено засолништа, доверливи СОС линии на локално ниво и кризни центри.

„Прво и основно, жртвите нема каде да се обратат. А можеби не сака лично да ме види мене. Можеби сака само да ѝ дадам совет на телефон во тој момент... Проблем е што ние немаме СОС линија и што немаме засолниште“ (4.ФГ.1-А.ЖГО);

„...Во Вардарскиот плански регион нема ниту едно засолниште за жртви од семејно насилство... Принудени сме да ги праќаме жените во Скопје... Сме имале пример од село..., значи жената, и покрај веќе возрасните деца, успеала да си ги собере во една торбичка нејзините алишта и, да ви кажам искрено, јас со страв сум ја чувала

преку ноќ во нашата канцеларија. 'Немам кај да одам, ми вика, те молам, немам кај да одам... те молам, заклучи ме и остави ме тука' ...Се доведуваме и ние во опасност... а јас немам каде да ја оставам нејзе." (6.ФФ.2-А.ЖГО)

Најраспространета услуга на локално ниво за поддршка за жените кои претрпеле семејно насилство е бесплатната правна помош од страна на ГО. Но воочени се неколку предизвици поврзани со давањето на оваа услуга на локално ниво, кои може да ги сумираме на: 1. Недостапност на услугата на локално ниво; 2. Давање на услугата без почитување на стандардите за безбедност на жената која претрпела семејно насилство и 3. Трошоци поврзани со судските постапки кои не се опфатени со БПП. Сериозен предизвик претставува давањето на оваа услуга во Скопје за жените од другите градови. Според испитаничките, ваквата ситуација се должи, пред сè, на неможност на ЖГО да добијат грантови од меѓународните донатори и се согласуваат на условите за учество на големите ГО за човекови права од главниот град, кои имаат капацитети за пополнување на апликациите, што е предуслов за добивање на грантот.

Но со прифаќањето на условите се компромитираат потребите на жените на кои им треба услугата на локално ниво од една страна, но и дополнително слабеат капацитетите на локалните ГО, од друга страна. Со ваквата практика на ГО од главниот град, коишто имаат големи капацитети, директно се поткопува одржливоста на услугите на локалните ГО, но и жените за кои се наменети услугите стануваат објект, односно се чини дека жените што трпат насилство постојат за проектната активност на давателите на услуги, а не обратно. За илустрација го пренесуваме исказот на една испитаничка од ЖГО:

„Секогаш ние сме партнерски организации. Да не бидам погрешно сфатена, меѓутоа, поголемите организации и оние што се на територијата на главниот град, тие добиваат сè, а нас нè земаат како партнери. Ние се задоволуваме и со тоа, само за да имаме активности и да и помогнеме на нашата заедница... Значи, таков им е проектот, за бесплатна правна помош. Јас сум локален соработник за бесплатна правна помош. Јас ги информирам во моментот, значи, тимот на [ГО за ЧП од Скопје] и жената, ако има потреба, ја праќаме во Скопје... На пример, од нашата адвокатка не добиваат БПП затоа што проектот е на [ГО за ЧП од Скопје], а тие нè земаат како партнери нас и локални соработници. Значи, кога ќе се јават кај нас жртви, тие бараат да ги информираме и да ја пратиме жената во Скопје. Да, вие ќе нè информирате, а ние ќе ги подмириме патните трошоци.“ (6.ФФ.2-А.ЖГО)

Сосема поинакви искуства споделија испитаничките од ГОРП во врска со партнерското вмрежување со поголеми ГО за обезбедување директни услуги за поддршка на жените коишто претрпеле семејно насилство, конкретно за давање на БПП, каде што или ангажираниот адвокат доаѓа во местото на живеење на жената или локалната ГО ангажира адвокат од локалниот град. Но испитаничките споделија искуство за обид за манипулација при добивањето грантови:

„...Сме имале понуда да бидеме партнерска организација, ни една организација не прифати затоа што тој што ми понуди, многу добро го знам, многу вулгарно и понижувачки се однесуваше човекот кон мене на телефон, и тоа: -'Јас ќе го правам проектот, јас ќе ти го напишам, јас ќе си го водам, а тебе ќе ти дадам некој денар'“ (6.ФФ.2-Б.ГОРП).

Следниот предизвик за остварување на правата и потребите на жените кои користат БПП испитаничките од ГО го поврзаа со трошоците за судските постапки. Имено, БПП не опфаќа покривање судски такси за водење на постапките, што покрај покривањето на трошоците за вадење документи, пишување поднесоци и застапување, е сериозна пречка за жените што ја користат оваа услуга.

„...Се соочивме со проблем што мора да ги платат судските такси, а тие [жените] се во многу тешка финансиска состојба и многу пати баравме судот да ги ослободи. Меѓутоа, некои од судиите едноставно како да немаат разбирање дека треба да ги ослободат... Имавме случај, кога мораше да ја плати таксата... Тоа се 800 денари, после пак 800 денари за пресуда и значи каде ќе ги најдам тие пари. Немам од кого да позајмам, во таа смисла. Проблем се, значи, и да сака некоја да го оствари правото или да добие некоја пресуда, кога ќе види дека од старт треба да даде толку пари, веднаш се откажува.“ (6.ФГ.2-А.ЖГО)

„Правен совет да, да... бесплатна правна помош... да изготвиме од наша страна ако има потреба за жалба или нешто сл., спремање документи, совети, кај адвокат трошоци, како што треба и нормално со сите придружни документи,... значи зависи од целиот проект, зависи од финансиската стапка до каде имаме одобрено за сите тие работи да ги подмируваме. Но штом доаѓаат до судот, тука веќе завршува или продолжуваме ако за тоа имаме поддршка од проектот.“ (4.ФГ.1-Б.ГОРП)

„...Доаѓа до плаќање судска такса. Судска такса е од 7 до 9 илјади денари и тука се појавува проблемот. Од каде парите?! И најмногу тука прекинуваат жените, и не се продолжува постапката.“ (4.ФГ.1-А.ЖГ)

Особено вознемирувачки е истражувачкиот наод во врска со примена на стандардот за доверливоста на идентитетот на жртвата како минимум стандард за безбедност на жената која претрпела семејно насилство. Разбирањето дека давањето услуга на поддршка претставува нудење многубројни можности коишто на жената ѝ овозможуваат **сигурност, барање правда и отстранување на последиците од насилството** и се протега на многубројните директни услуги (2008, СнЕ, Минимум Стандарди). Клучните принципи, **доверливост и зајакнување**, на коишто се заснова давањето услуги за поддршка на жените кои претрпеле насилство е создавање простор каде што жените се чувствуваат безбедни да ја раскажат својата приказна. Тие се почитувани и им се верува на нивните изјави, и имаат можност да разгледаат опции за натамошна помош (WAVE, 2004). Несензибилноста на ГО за клучните принципи на давање услуги за поддршка е потенцијал за нанесување ново страдање на жената којашто претрпела семејно насилство. За илустрација е следната изјава:

„...Жената што дојде ме бара за да и помогнам... Ми кажува за проблемот, се скарала со сопругот и живее кај таткото. И ми кажува како, колку била малтретирана, што и се случило. И викам: Добро, ако е така, сакаш ли правна помош да ти помогнеме ние? Имаме таков проект со којшто може да ти помогнеме со правник, со наша помош. Добро, сè е во ред, се договоривме, се јавив кај адвокатката за да закажеме термин и да ја однесам да ја слушне за да видиме за каков точно проблем се работи... Утредента ја нема... По два дена [преку интернет] сопругот нејзин ни пишува нас: Дали вие и помагате на жената таа и таа за да се разведе од мене? Ја му пишувам да, ќе и помогнеме ако се согласи таа. Вие кои сте, ќе ве пријавам. Добро, пријави, каде сакаш пријави. Јас имам согласност од жената дека сака да го прија-

ви случајот, за да може да се работи со нејзе, да и се помогне. И по два дена, со пругот го истепа татко и на жената, сестра и и имаа големи проблеми. И се затвори случајот, не дојдоа, ништо.” (15.И.5 ГОРП)

Покрај директните услуги за жени кои претрпеле семејно насилство, ГО даваат многу услуги кои се достапни и за различни области во живеењето на жените и/или за целата популација, а кои се поврзани со работа на терен во локалната заедница, сеопфатно помагање во остварувањето на правата, унапредување на социјалната инклузија, социјално претприемништво, бесплатна правна помош, едукација и подигање на свеста. Големо мнозинство од испитаничките од ГО (и женските и организациите за унапредување на правата на Ромите) објаснија дека нивните организации обезбедуваат услуги за многу области од животот на жените или за целата популација.

Особено значајни за зајакнување на жените се активностите на ГО што се однесуваат на давање услуга за социјално вклучување преку курсеви и обуки за дооформување на образованието или доквалификација, како и за поддршка при вработување. Не помалку значајни се и активностите поврзани со градење капацитети за претприемништво на жените во руралните средини, како и за подигање на свеста на населението за родовата рамноправност и за насилството врз жените, како што истакна една испитаничка: *„...Треба да се оди еден чекор напред, да се работи со машкиот свет. Затоа треба една едукација, едноставно речено, за машкиот свет. Не само жената да пријави, да се прибере, да не кути.”* (4.ФГ.1- Г. РГО) Споделените искуства за вклученоста на жените во овие активности на НВО се особено добра практика:

„...Оставаме определен процент да учествуваат жени, во работилници или некои други активности. Се придржуваме кон тоа, значи, се придржуваме секогаш кон процентот... Па со тоа и тие самите се надградуваат, ја разбираат потребата од нивното учество во општеството, во донесувањето одлуки, разбираат дека се важен фактор којшто влијае во донесувањето на одлуките... Прво, нели, се обучуваа. Оние што немаа дооформено образование, се дооформуваше нивното образование, па понатаму беа практиканти 3 месеци на определена тема, зависно од нивните желби или потреби.... И тогаш соработката со жените беше многу добра и тие покажуваа многу интерес дека сакаат да работат... дека сега жените повеќе работат за разлика од мажите... Не, повеќе беше за жени. Процентот беше ставен повеќе на жените, за разлика од мажите. Исто и во фирмите имавме повеќе претставници на жените. (17.ФГ.6-Б.РГО)

***„...Тоа ни е главно во моментов... во делот на едукација, тренинзи, социјална инклузија, вклучување на жените и во активностите што ги работиме и вклучување во заедницата... затоа што преку економското јакнење во рамките на проектот ние сакавме да им помогнеме на поголем дел од жените, со нудење финансиска поддршка, субвенции... Жените имаат и некои одредени бенефиции, меѓутоа, кога ќе дојде до тоа дека таа треба да има имот на свое име за да може да ги користи тие услуги, е тогаш настанува проблемот. Според истражувањето, само 5 до 6 % од жените имаат имот на свое име... Обуки, конкретно за развој на вештините, во однос, на пример, на пишување проекти, бизнис планови, развој или доста имаме потреба во одредени села каде што им е потребно, ... меѓутоа, понатаму им треба развој во однос на тоа како да го развиваат производството... и во тој дел, значи, околу маркетингот, промоцијата, како да ги брендираат тие производи или како да се развиваат, тој дел веќе, каде што имаме дефинирано дека се носители жените, тогаш обуките ни се конкретно само за жени бидејќи се однесува за женско претприемништво и нивно економско јакнење.”* (9.ФГ.3-Б.ГО)**

„Социјалното претприемништво... знам дека жената ги следеше дел од обуките што ги организираа, ние помогнавме со материјали, со опрема за шиене, и после тоа таа продолжи, мислам со сопствен бизнис, мислам дека работи на тоа.“ (4.ФГ.1В и Г.РГО)

„...Целна група беа млади жени, околу 20 млади. Односно целната група беше од 18 до 55 години кои се пријавуваат во биро, невработени жени, но со регулиран статус, мора да бидат пријавени во бирото. Значи, во старт правевме анкета на секоја жена каква потреба има, курс по кроење, шиене, дали за фризерство, дали за учење јазици и компјутери. Се определија значи 7 групи, така мислам, ако не испуштам. Курс по компјутери, англиски и германски јазици, потоа имавме курс по фризерство каде што еден дел од жените се определија да работат за хонорар, да не земат сертификат, а дел од жените да земат сертификат. Значи, тука малку се разликуваше, од кои се здобија сите со дипломи, значи дипломи кои ги бараат за во странство, да се вработат и на некој начин економски да се зајакнат.“ (4.ФГ.1-Б. ЖГО)

„За економско зајакнување и социјално претприемништво, обучувавме 75 жени за кроење, шиене, везење и ткаење. Од тие еве веќе се издвојуваат оние што сакаат да отворат свои бизниси... Веќе имаме заинтересирани жени по 5-6, што сакаат да продолжат по завршувањето на проектот, да отворат свој приватен бизнис...“ (4.ФГ.1-А.ЖГО)

ПРИСТАП ДО УСЛУГИТЕ ЗА ПОДДРШКА

Пристапот до услуги за поддршка на жените кои претрпеле семејно насилство подразбира достапност на различни видови услуги на локално ниво, односно нивна рамноправна територијална дистрибуција. Следен важен аспект на пристапот до услугите се однесува на пристапноста на услугите за секоја жена. Тоа вклучува достапни информации за видот на услугата во форма и на јазик разбирлив за секоја жена, како и приспособеност на услугата на специфичните потреби на жените од различни маргинализирани групи. Во овој дел наодите се претставени во четири поднаслови, јазик на којшто се дава услугата, начин на промоција на услугата, специфични потреби на жените Ромки кои претрпеле насилство и вид на помош и поддршка што им се потребни на жените Ромки кои претрпеле насилство.

ЈАЗИК

Во поглед на јазикот на којшто се даваат услугите на поддршка, меѓу мнозинството испитанички/ци и од јавните установи и од граѓанските организации не можеше да се идентификува загриженост дека јазичната бариера може да биде една од причините што го оневозможува барањето/добивањето помош и поддршка. На пример, неколку испитанички објаснија дека нема јазична бариера бидејќи „имаат колега/колешка (кој работи на други проблематики) кој им помага со преводот на ромски јазик“, други споделија дека „главно кај нас го разбираат и зборуваат македонскиот јазик, значи тоа им е мајчин јазик и нема проблем во однос на говорот“, додека некои испитанички/ци објаснија дека тие немаат потреба од преведувачи бидејќи жените -жртви од ромската заедница кои не зборуваат македонски јазик се придружувани од лице кое разбира македонски јазик „делумно го разбираат, или таа си води придружба со неа. Доаѓа некој што разбира“. Наодите упатуваат дека не постои системско решение во поглед на јазикот што го разбираат жените Ромки кои бараат услуга

на поддршка, туку се применуваат ad hoc решенија кои не секогаш се соодветни на потребите на жените Ромки. Меѓу испитаничките/ците од ГО, само организациите што работат на унапредување на правата на Ромите, услугите ги нудат, покрај на македонски, и на ромски или на турски јазик.

ПРОМОЦИЈА НА УСЛУГИТЕ

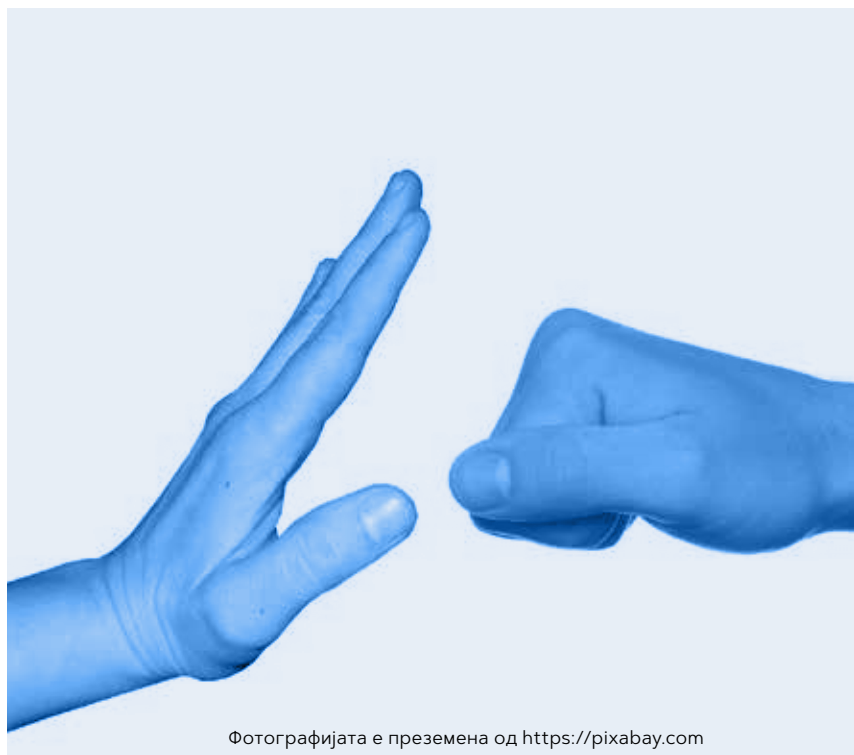
Мнозинството од испитаничките/ците од ГО посочија дека јавно ги промовираат услугите што ги даваат. Меѓу испитаничките од ЖГО преовладува промоција на услугите на поддршка преку социјалните мрежи, со користење на фејсбук страница, веб-страници и во рамките на глобалната кампања 16 дена активизам. Активностите се промовираат на македонски, на албански и на англиски јазик. Меѓу испитаниците од ГОРП, покрај користењето на социјалните мрежи и веб-страници, информациите за нивната работа ја пренесуваат и преку учество во програмите на локалните телевизиски станици и радија со учество во емисии. Често практикуван начин за промоција на услугите е преку печатени соопштенија, брошури и летоци кои се лепат на места каде што се движат Ромите, најчесто во ромските маала. Исто така, често практикуван начин на промоција на услугата што ја обезбедуваат ГО е преку присуство на терен и комуникација со граѓаните во нивното место на живеење: *„Одиде по населбите каде што се, поставуваме штандови, ги имаме печатените материјали, и нормално, секој човек се интересира што е оваа работа и доаѓаат, им објаснуваме, даваме печатени материјали, ги известуваме дека ако наидат на некаков проблем, може да се обратат кај нас.“* Според една испитаничка, теренската работа, исто така, опфаќа посети во домовите и организирање состаноци: *„Со посети, ги посетувавме дома, од кука до кука, ги покануваме на состаноци... и после тие си пренесуваат една на друга. Жени ќе си седат: Бев на состанок, таму бев, тоа го кажаа, ова го кажаа, вака ќе биде, има проект за образование, за легализација, и си пренесуваат меѓу себе.“* Јазикот на кој се пласираат информациите за услугата што ја даваат ГО најчесто е македонски, а потоа наодите упатуваат дека се користи и албанскиот и англискиот јазик. Само испитаничките/ците од ГОРП ја пласираат информацијата за услугата и на ромски јазик, а еден помал дел и на турски јазик. За одбележување е дека ГО преземаат активности што опфаќаат кампањи за подигање на јавната свест за насилството врз жените: *„Токму на информативни кампањи... дека не е само семејното насилство, туку и родовите аспекти да ги опфаќаме повеќе, односно често се случува во семејствата самата жена да се омаловажува не поради тоа што нешто погрешила, туку токму поради тоа што е жена.“* (9.ФГ.3-Б,ГО)

Повеќето од испитаничките/ците од јавните установи изјавија дека жените се запознаени со услугите што ги обезбедува ЦСР и дека информацијата за нивните услуги до жените доаѓа и преку другите институции: *„Се информираат во другите установи, во полиција често ги информираат, ги информираат од здравство кога ќе видат дека можат да понудат услуги во Центарот.“* Исто така, испитаничките/ците сметаат дека промоцијата на услугите што ги обезбедува ЦСР треба да се организирани на централно ниво со одобрение од Министерството: *„Сигурно треба да има одобрение од МТСП, ние како Центар самостојно не можеме да одлучиме за такво нешто.“* Мнозинството од испитаничките/ците изјавија дека во изминатите неколку години не се спроведуваат активности за промоција на услугите, како што се кампањи и медиумско претставување, што било случај порано. Мал број изјавија дека секогаш кога се поканети од локалните медиуми, учествуваат во разни емисии, како и на трибини што ги организираат ГО. Учеството на трибини и во радио и ТВ емисии е на македонски јазик.

СПЕЦИФИЧНИ ПОТРЕБИ НА ЖЕНИТЕ И ДЕВОЈКИТЕ РОМКИ

Во однос на обезбедување услуги специфично приспособени за потребите на жените и девојките Ромки од особено значење е препознавањето на нивните специфични потреби. Според исказите на испитаничките/ците кои се даватели на услуги, најголема потреба на жените Ромки се согледува во нивното **економско јакнење, особено преку можност**

за оформување на образованието и поддршка при наоѓање работа: „За економското јакнење на жената, обично ретко имаат образование и нема каде да бидат вклучени.“; „Додека не се образуваат, не можат да се зајакнат и да бидат економски независни.“ Една испитаничка посочи дека **поседувањето лични документи** е критична потреба на голем број жени Ромки кои трпат семејно насилство: „Отежнато е бидејќи многу од нив немаат регулирана документација, се водат како фантомки.“ Мнозинството испитанички/ци идентификуваа дека потребата за сместување, интервентно и на подолг рок, е многу изразена кај жените Ромки кои претрпеле семејно насилство токму заради **отсуството на поддршка од семејството и од социјалната средина** што го поврзуваат со стигмата од ромската заедница за жените кои се осмелиле да побараат помош и да го пријават насилникот, но и заради лошите економски услови на родителите на жените: „Ретко која се враќа дома затоа што нема каде да ги прифатат... Првин од семејството, отворено им кажуваат: Немам јас услови да те прифатам... А и ги осудуваат. Немам простор, немам пари... Мислам дека затоа што немаат поддршка од никого, не можат да се справат сами... И како го решаваат проблемот, влегувајќи од брак во брак, од брачна во вонбрачна заедница.“

Фотографијата е преземена од <https://pixabay.com>

Специфичната потреба за **обезбедување засолниште и сместување** е нагласена и од **осудата и исклучувањето од средината** затоа што жената Ромка го пријавила партнерот: „Ако го пријави него, таа треба да излезе од таа кука... Ја обвинуваат жената ако бара помош... некои тоа сè уште го сметаат како семеен проблем... Има и такви семејства коишто размислуваат на таков начин, дека тоа е срам.“ Во оваа смисла, друга испитаничка посочи дека традицијата им наметнува чувство на срам на жените кои трпат насилство: „Јас мислам дека има многу жени и деца, се срамот од комшиите, од другарките се срамот... да не излезе срам дека е малтретирана, дека трпи насилство и повеќе мислам дека ја прекутува таа ситуација.“ (17.ФГ.6-А.РГО) Две испитанички направија врска меѓу **економското јакнење и личното јакнење, и градењето на самодовербата**, но и потребата од **поголема информираност**. Испитаничките/ците од ГОРП посебно ја истакнаа потребата од згрижување на децата на жените кои бараат поддршка, поврзано со нивното економско јакнење и вработување, а особено **приемот во детските градинки**, но и во училиштата што во некои средини е отежнат: „Школите ги прават проблемите. Не ги примаат... минатата недела беше, еве лично во ..., значи го влечат толку месеци, не сакаат да го примат, го префрлаат во друго училиште, под изговор дека нема место.“

ПОМОШ И ПОДДРШКА ШТО БИ ИМ КОРИСТЕЛА НА ЖЕНИТЕ РОМКИ

Покрај идентификувањето на потребите за специфична поддршка на жените Ромки кои претрпеле насилство, од испитаниците беше побарано да опишат како ги задоволуваат идентификуваните специфични потреби и каква помош би им користела. Важно е да се спомне дека испитаничките/ците од ГОРП истакнаа разновидни форми на адресирање

на специфичните потреби на жените Ромки коишто претрпеле насилство. Меѓу нив владее мислењето дека **вистинската информираност** на жените Ромки за тоа каде и како да побараат услуга за помош и поддршка е прашање кое претходи на добивањето помош. Нивните искуства се во прилог на значењето на **теренската работа во заедницата** и видливоста на ГО. Особено се истакнува стекнатата доверба што ја уживаат ГОРП меѓу населението дека обезбедуваат потребна помош од претходни активности наменети за целата популација. Во оваа смисла, значајно прашање претставува и угледот на ГО меѓу ромската популација. Во прилог се исказите што ги илустрираат практиките на споделување на информација за услугата која допира до жените Ромки кои имаат потреба од поддршка.

„Немаат доволно информации. Значи, треба постојано да се работи. Додека трае проектот, ќе трае, но треба постојано.“ (6.ФГ.2)

„Теренски, преку соопштенија... Да се лепат на секоја улица, значи соопштенија дека овој и овој проект го работи здружението. Ние сме директно тука во населбата.“ (15.И.5)

„Со самото стекнување доверба дека еве некој може да и` помогне, мислам дека и` помагаме.“ (4.ФГ.1-В.РГО)

Претходните активности на ГО насочени кон целата популација, а коишто имале ефекти врз надминување на традиционалните практики што ги оневозможуваат жените Ромки целосно да уживаат во своите права, имаат голем ефект врз угледот што го уживаат ГО. Како илустрација е следново споделено искуство: „Дававме бесплатни часови за средно и основно образование, да го оформат своето образование... Имавме опфатено и жени и мажи во тој проект. На почетокот со тој проект имавме проблем да ги убедиме дека навистина ќе завршат основно и средно. Имаше коментари од типот: Како ќе биде тоа со часовите, па јас имам дете. Па, таму има други мажи, свекрва ми нема да ме пушти. И тука се дејствува... Се договараме со жените, одам, ги земам, и заедно со нив одам и на час. Додека се тие и јас сум со нив... Млада девојка која посетуваше часови за да заврши основно, пред крајот се омажи и семејството на сопругот не ја пушташе да доврши. Традицијата сè уште многу влијае... Готово, мажена е, не може, нејзе сега не ѝ треба основно, кај ќе работи таа, ќе си седи дома, сега мажот ѝ работи... Буквално ги молев да ја пуштат, само уште три испити има за да ги земе часовите... нека го земе само, ќе ѝ треба. Не, не сакаа... Свекрвата доаѓаше на часови со нејзе и тука седеше сè додека не завршуваат часовите.“ (15.И.5)

Мнозинство од испитаничките/ците посочија дека многу важно за жената Ромка која претрпела насилство е да има **придружба и поддршка** во барањето помош. Според испитаничките, придружбата на жените Ромки во барањето помош има и ефект на културен медијатор: „Бевме заедно во Центарот... Нашите Роми се неписмени, необразовани, од каде ќе се јави. Знаат македонски, ама колку меѓусебно да се разберат кога пазаруваат, кога купуваат, ама таа оди сама, па пази да не ја види некој па да каже, и тие се повлекуваат во старт. И трпат насилството.“ (17.ФГ.6-А.РГО) Според исказот на друга испитаничка, придружбата на жената Ромка не само што ја охрабрува, туку и го олеснува пристапот до услугите што ги даваат другите институции: „Значи, има жени... Да им кажам: Одете кај адвокатката, имаме ние адвокатка, може да ви заврши работа... Тие сами нема сигурно да го завршат тоа... Со нив ние ќе седнеме, ќе разговараме, и заедно одиме. ...Таму, како што кажуваат странките, ги враќаат, не им се завршува работа, постои некоја одбивност. А сега јас кога одам во ЦСР, се знаеме веќе, и ми велат: Добре дојде,... каде си., како си. Ви носам ваков и ваков случај, и се завршува работа.“ (15.И.5).

Добра практика што може да резултира со економско јакнење на жената Ромка се и ефектите од активностите за поширока **социјална инклузија** преку запишување на децата во градинка: „...Имаат деца, а нема кој да ги чува децата. Тоа е проблем кај нас, голема бариера. И да сакаат, и да е вработен мажот, и сега жената да се вработи, во градинките нема место, не ги примаат. Додека работевме на проектот за деца Роми, се згрижуваа од 25 до 30 деца бесплатно, жените работеа послободно.“ (17.ФГ.6-А.РГО)

Меѓу испитаничките од ГОПР заеднички став е дека **поддршката од жена на жена** има многу позитивно влијание, посебно кога се вклучуваат жени Ромки кои успешно се справиле со насилството, со пренесување на искуства и охрабрување: „Треба мотивација, да се охрабрат, преку организирање средби,... пример да дадат, да зборуваат низ каков процес поминале, како го решиле, да споделат искуства, добри примери за да ги охрабрат.“ (6.ФГ.2-В.РГО)

Две испитанички од јавните установи кои ја детектираат специфичната потреба на жените Ромки за обезбедување **безбедно сместување**, како долгорочно решение посочија на претходни искуства со сместување во социјални станovi: „Сместувањето е многу тешко. Постоеја порано станovi, за социјално ранливи категории, тука треба да се работи.“ (5.И.2)

ПЕРСПЕКТИВИ НА ЖЕНИТЕ РОМКИ

Поаѓајќи од разбирањето дека корисничките на услуги имаат најверодостојни искуства со пристапот до услугите, особено драгоцен извор на податоци се жените Ромки и нивните искуства. Притоа, важно е да се напоми дека главна цел на наодите собрани од жените Ромки е да се претстават личните перцепции, искуства и значење, а не да се даде приказ на ‘објективната реалност’ за пристапот до услуги. Затоа, при читањето на наодите треба да се имаат предвид два важни фактора кои влијаат на можноста за генерализација на наодите и ја ограничуваат нивната веродостојност. Тука, пред сè, мора да се има предвид бројот и пристапот до жени Ромки за спроведување на групните интервјуа. Имено, бројот на испитанички е релативно мал, додека пристапот до жените Ромки е направен преку локалните организации за унапредување на правата на Ромите во шесте општини во кои се спроведе истражувањето: Куманово, Велес, Штип, Кочани, Прилеп и Кичево. Односно, опфатени се оние жени кои користеле некаква поддршка од ГО за прашања поврзани со унапредувањето на правата на Ромите, а во групното интервју учествуваа жените кои се согласија на тоа. Не помалку значајна е нивната вознемиреност од навраќањето на непријатните доживувања што влијаеше врз сосредоточеноста на нивните искуства со пристапот до услуги.

Важно е да се спомне дека со цел да се минимизира можноста да се претпостави идентитетот на некоја од жените Ромки кои учествуваа во истражувањето до најголема можна мера, покрај тоа што им се доделени други имиња и не е претставена општината каде што живеат, интервенција е направена и во претставените изјави. Имено, содржината е пренесена во целост, но изменет е дијалектот на кој е даден наративот, и извршена е основна јазична редакција на истите.

Од исказите на жените Ромки, можат да се издиференцираат следниве теми кои имаат клучно значење за пристапот до услуги: 1. Достапност на информација за поддршка и помош; 2. Соодветност на поддршката и помошта со потребите на жените Ромки; 3. Потребна помош и поддршка; 4. Клучни двигатели за излез од насилството; 5. Клучни препреки за излез од насилството; 6. Искуства со релевантните чинители надлежни за обезбедување услуги на помош и поддршка.

1. ДОСТАПНОСТ НА ИНФОРМАЦИЈА ЗА ПОДДРШКА И ПОМОШ

Почетна точка за користење на услугите за поддршка е поседувањето навремена, разбирлива и правилна информација каде постојат услуги за поддршка и какви. Споделеното

Фотографијата е преземена од <https://pixabay.com>

искуство меѓу испитаничките е дека информациите за тоа каде може да добијат помош и поддршка ги добиле во комуникација со други жени Ромки од нивното потесно опкружување. Како илустрација се следните изјави: „Јас одев кај една жена од семејството и таа ми рече: Не се секирај...“ (Силвана); „Од фамилијарни луѓе повеќе... преку фамилијарни луѓе, од семејството, најблиски, од жена на жена...“ (Касандра); „...Една нашинка таму каде што живеам.“ (Фатима); „...Значи, ми кажаа каде треба

да се обратам,... имав слушнато за социјално, од други жени.“ (Сабина); „Се пренесува од жена на жена,... се пренесува, се дознава.“ (Шермин). Ваквите наоди говорат за **споделување на информациите „од жена на жена“ во опкружувањето на жените Ромки**. Две испитанички споделија дека информации за помош добиле со пријавувањето на насилникот во полиција: „Кога ќе пријавиш во полиција, ти велат: оди прво во социјално. Полицијата сама те праќа во социјално да одиш...“ (Рабије), додека една испитаничка се потсети дека од членови на семејството добила информација каде да побара помош: „Еден роднина мој ме однесе... зашто фамилија бевме. Вика: нема каде да одиш, дојди со мене во социјалното.“ (Доротеа).

Важно е да се напоми дека, според наративите на мнозинството испитанички, содржината на споделените информации за достапна поддршка на жените кои трпат семејно насилство меѓу жените Ромки е поврзана со видливоста и активностите на ГОПР кои се однесуваат на целата популација. За илустрација се следниве изјави:

„Нас ни помогна ромската организација нормално, нас ни помага зашто имаме проблеми ние Ромките. Ми кажаа каде треба да се обратам.“ (Сабина).

„Имаше и порано таму каде што живеаме, една ромска невладина. Слушавме дека за стипендии помагаат за децата. И сега еве разбравме дека помагаат и на жени.“ (Шукрије).

„Мајка ми... не знам како дозна за [ГОПР на локално ниво], некој ѝ кажал, не знам кој ѝ кажал, ...и веднаш дојдовме тука.“

2. СООДВЕТНОСТА НА ПОДДРШКАТА И ПОМОШТА НА ПОТРЕБИТЕ НА ЖЕНИТЕ РОМКИ

Во однос на соодветноста на добиената помош и поддршка, од исказите на испитаничките произлегуваат различни искуства кои генерално може да се групираат според личните прилики и возраста на испитаничките. Имено, поаѓајќи од двата клучни неформални извора на поддршка, родителите и пријателките, кои имаат силно влијание врз одлуката на жената дали ќе побара помош и каде, испитаничките на возраст до 35 години споделија искуства на целосно прифаќање од родителите откако побарале нивна помош: „За на суд татко ми ми помогна и толку, и не одам повеќе во“ (Нора); „Ме прими дома, и татко ми беше жив.“ (Доротеа)“. Додека кај испитаничките од повозрасната категорија прифаќањето од родителите е поретко, а најголем извор на неформална поддршка се пријателките Ромки во опкружувањето. Следното искуство го сподели **Касандра**: „На една жена [жена роднина], ѝ кажав: Дај, те молам некако помогни ми... нема дома леб, нема сол. Таа работеше... И ми ја понуди нејзината работа. Јас ѝ реков дека сакам“.

Споделени се секавањата на испитаничките дека најзначајната поддршка се состоела во сослушување и прифаќање, обезбедување сместување и помош за наоѓање работа. Две испитанички споделија дека во нивната ситуација многу значајна била помошта што ја добиле од ГОРП за запишување на децата во градинка, што им овозможило да бараат работа и да стекнат економска независност. Во оваа смисла, жените Ромки од возрасната категорија до 35 години споделија искуствата за активностите на ГОРП од кои добиле помош за оформување на образованието и за наоѓање работа.

„Моите деца одеа (во градинка), ама малку... краток период.“ (Шукрије);

„Многу е значајно ако таа сама ги храни своите деца. ...преку ромска организација,... имаше една паралелка што ги примаа и ромските деца без да плаќаат месечно.“ (Шермин)

„Мене ми помогна и тоа многу и сум ѝ благодарна на(РГО). Ми помогна да ја запишам мојата ќерка во градинка.“ (Сабина)

Неколку испитанички ги споделија своите искуства со добивањето правен совет и правна помош кои биле пресудни за нивното јакнење во моментите по прекинување на насилството:

„Многу сум ѝ благодарна на (РГО). Адвокат ми најде, па ја води процедурата за да излезам со него на рочиште, на суд. Јас не ѝ платив ништо за адвокатката. Еве, кога беше пред неколку недели, ми прати и пари преку сметка (алиментација)“ (Фатима)

„....(РГО) ми помогна за адвокат, ќе ми даде за да можам да се разведам“ (Сабина)

„Сега кога требаше да излеземе на суд, и за детето да го земам, мене од социјално-то ми помогнаа, напишаа сè што треба...“ (Нора)

Две испитанички се потсетија дека добиле голема помош од полицијата непосредно по насилниот инцидент, додека една испитаничка посочи дека помошта од ЦСР и била многу драгоцена: „Од ЦСР ми помогнаа нешто во пари, хуманитарно нешто“ (Касандра)

3. ПОТРЕБНА ПОМОШ И ПОДДРШКА

Перспективата на испитаничките во однос на тоа каква помош и поддршка им била потребна е силно обоена од личните прилики и искуства на испитаничките. Мнозинството испитанички истакнаа дека најпотребната помош е во прифаќањето и советот, обезбедувањето сместување, лично јакнење и помошта за економска независност.

„Мене ми беше потребно некој совет, некој да ме поддржува... Поддршка ми требаше, да. На кого да се обратам, да кажам, дали сум била, дали погрешив нешто, или тој греша.“ (Нерминка)

„Важно е кога имаш покрив, што викаме ние, ...многу значи советот... комшика, пријателка. Јас ќе појдам кај неа, па ќе дојде таа кај мене...” (Касандра)

„Едно социјално за мене е доволно. Доста е за мене толку, само да имам покрив и мир да имам, друго ништо не сакам, ни од држава, ни од народ.” (Рабије)

„Сакам да работам, да не чекам од татко ми, да си живеам, а да не се мажам.” (Нора)

4. КЛУЧНИ ДВИГАТЕЛИ ЗА ИЗЛЕЗ ОД НАСИЛСТВОТО

Испитаничките беа прашани за нивните искуства во поглед на пресудните моменти за да побараат помош за излез од насилството. Мнозинството споделија дека одлучувачки за да се побара помош е кога насилството станало неподносливо. Ова искуство е сумирано во исказот на Есма: *„Кога веќе не може да се издржи, само трпење, трпење... кога не може да се издржи веќе”*.

Две испитанички ја поврзаа кулминацијата на насилството со раѓањето деца, а кај една од нив, пресуден бил моментот кога партнерот посегнал по детето. Заштитата на децата од физичко насилство е пресуден момент за напуштање на насилничкиот однос, но исто така, испитаничките споделија и дека заради добросостојбата на децата и нивното растење со двајца родители го трпат насилството врз нив. Во оваа смисла особено значење има асоцираната стигма и срамот што се пренесува и врз децата ако мајката го пријави насилникот. Возраста на децата е, исто така, многу релевантна за одлуката на жената Ромка да не го трпи насилството. Две испитанички посочија дека откако децата ќе пораснат, особено момчињата, стануваат извор на поддршка и го превенираат натамошното насилство.

Исто така, според искуствата на испитаничките, пресудно за излез од насилството е поддршката и непосредната помош од жените Ромки во блиското опкружување. Често, дадената помош за бегство од актуелното насилство од друга жена Ромка има пресудно значење за животот и добросостојбата на жената која трпи насилство.

На долгорочен план, најголемо влијание има можноста за безбедно сместување и поддршката за економска независност.

„И претходно маваше, се каравме, трпев. А тој место мене да ме удри, го удри бебето... Бебето имаше само 6 недели. И јас тогаш му реков: кога ти го удри син ми, јас тебе ќе те оставам. Не, реков, не сакам веќе со тебе да живеам, едноставно не можам.” (Фатима)

„... Додека ми се роди детето, немав проблеми. Како ми се роди детето, проблеми почна да има... Не ме сакаа, ми викаа: оди си, ние друга жена ќе земеме. Он, кога ме тепаше, внатре ме тепаше, и свекрва ми ја затвораше вратата, не ме пуштаа да излезам... Комшиите таму ми помогнаа, ме качија на такси,и една жена дојде со мене до да, таа многу ми помогна.” (Нора)

„Е па, тогаш, кога ме удри. И реков: Еве, трпам сè, поради децата, да не ги оставам така по улици да шетаат. Ама кога ме удри веќе, реков: сè трпам, ама ова не го трпам. И отидов, го пријавив тогаш.” (Шукрије)

„Децата ни пораснаа, значи на наша страна се, шукур на Господ. Да, и тогаш тој не смее да мрдне.“ (Касандра)

„За атер за децата многу трпев, не сакав да се растажат, и седев. Имаше тепање...“ (Силвана)

5. КЛУЧНИ ПРЕПРЕКИ ЗА ИЗЛЕЗ ОД НАСИЛСТВОТО

Препреките за излез од насилството врз жената Ромка, според наративите на испитаничките, се ситуирани во две примарни состојби, стигмата од средината и срамот, и финансиските услови. Мнозинството испитанички ја споделуваат перспективата дека најголема препрека за излез од насилството е стигмата и обвинувањето од средината што резултира и со нанесување срам врз децата. Во рамките на оваа перспектива е и стравот од ново насилство доколку жената побара помош од институциите, а особено од полицијата.

„Најмногу ги стопираат децата... Или се плашат од мажот, на пример, ако дојдат да побараат помош, се плашат од мажот, закана, тоа е.“ (Нерминка)

„Многу зборуваат луѓето... Па има некои жени, па ти викаат: она е таква, она е ваква... Како живееш никој не те прашува, денеска дали си јадела, дали не си јадела, има секаков народ, да ти кажам. И со тебе, што се вика, се смеат, а те обвинуваат.“ (Нора)

„Заради децата, срам ми е....Да не ги срамам, големи се веќе, и за женење се.... Во социјално ако одиш, после народот зборува... Ќе те сретне таму некој, ќе те види, ќе чуе, па после децата ќе слушнат од народот... Да не ги срамам.“ (Шукрије)

„...Колку и да е мажот виновен, кога си правиме муабет, ќе ти рече: Тој е маж, како сакате вие... Го личи, маж е, едно-друго, ама сега веќе не се трпи... Авторитетот го губиш кај мажот, особено кај Ромите ако го однесеш мажот во полиција, за социјално и така и така, ама ако го однесеш мажот во полиција... ти нема праг да пречекориш, не можеш ни да влезеш... и тоа за мене беше голем срам, кога ќе одев по судови, кога ќе доаѓаше полицијата, малтретирање, мене ми беше незгодно да излезам на улица...“ (Силвана)

Втората клучна препрека која ги спречува жените Ромки да побараат излез од насилството е поврзана со финансиските услови, особено кога нема поддршка од родителите и нема каде да живее. Дури и кога родителите сакаат да ѝ дадат поддршка, немаат просторни и финансиски услови за тоа.

„Финансиски немаат...услови, кај да одат...“ (Касандра)

„...на пример, ако не ја прифатат нејзините, мора да се мажи. Тоа е кај нас...“ (Шермин)

„Нема кај ќе одиш, на улица...” (Фатима)

„Не се враќам кај татко ми, не ме прифаќа.” (Рабије)

6. ИСКУСТВА СО РЕЛЕВАНТНИТЕ ЧИНТЕЛИ НАДЛЕЖНИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ УСЛУГА НА ПОМОШ И ПОДДРШКА

Искуствата на испитаничките во добивањето помош и поддршка од релевантните чинители на локално ниво се движат од целосно незадоволство од постапувањето, недоверба, до задоволство од добиената помош.

Мнозинството испитанички во истражувањето манифестираа задоволство од поддршката што ја добиле од ГОПР. Ваквите искуства се компромитираат со времетраењето на достапните услуги, односно, додека трае проектот. Многу значајно за жените Ромки коишто претрпеле насилство е постоењето на место каде што знаат дека ќе бидат сослушани, според зборовите на една испитаничка: *„Подобро ми беше, на пример, кога се обротив тука (ГО)... Значи, имав на кого да се потпрам, со кого да позборувам за проблемите, така.”* (Нерминка)

Мнозинството испитанички манифестираат незадоволство од ЦСР, од инертноста и незаинтересираноста во обезбедувањето помош. Како илустрација се следниве искази на испитаничките: *„Ништо не помага социјалното... Ти викаат има суд, реши си го проблемот. Ако не си разведена судски, ние ќе ти помогнеме за тоа без пари.”* (Рабије); *„ЦСР, ништо не помагаат за работа.”* (Ајша); *„За семејно насилство седум пати одиме на суд, ништо не му прават, сè е исто.”* (Есма)

Во наративите на некои од испитаничките се препознава чувството на навреденост од односот на стручните лица од ЦСР. Обраќањето до ЦСР за нив носи понижување и огорченост. Илустрација на ваквите чувства се следниве изјави на испитаничките:

„Таа од социјалното сè ме лаже, и како сака, така си игра со мене таа од социјално. Таа жената таму ми вика кога одам таму... И него го донесоа таму, да му се вратам... ме убедуваше таа: нема да те тепа, нема да те малтретира, ако те тепа, не знам што... Јас им реков: не му се враќам, он се ожени да ме тепа, не сакам да ме малтретира... Таму многу го бранат него, а мене само ме лажат, сè викаат: ќе ти помогнеме, ќе ти помогнеме, но не помагаат” (Нора).

„Ние Ромите кога ќе одиме да побараме нешто од социјално, ќе влеземе на една врата и ќе побараме нешто, а тие велат: ‘е тоа не може’. А зошто да не може... На друга врата ќе ти речат: може, само донеси извод; ако немаш извод, пак не може... Па ќе те излаже, оди на другата врата, и така нè лажат... нè шетаат.” (Фатима)

„Многу пати ме избркаа од таму... барав и кратка помош, и тоа не ми го дадоа. Ајде, излегувај, вика, за тебе немаме време, губиме време, вика, ние си имаме друга работа... Неуслужни се, не сакаат да зборуваат. Ми вика: Ајде излези сега, немаме време да се губиме со тебе.” (Есма)

Малкумина од испитаничките споделија дека имаат позитивни искуства со ЦСР. Во прилог се исказите на четири испитанички кои имале позитивно искуство во наоѓањето решение за проблемот со семејно насилство.

„Јас бев во социјалното, го пријавив. Добро се однесуваа, не можам да се пожалам. Него го повикаа на разговор и му рекоа: Ако мислиш да живееш со жената како што треба, добро, ако не, напушти ја, остави ја сама како знае, така нека си живее. После не се повтори веќе... И ми дадоа тогаш еднократна помош.“ (Шукрије)

„Дојдоа кај мене, видоа каде живеам, како живеам и по 4 месеци, кога тој замина, ми го дадоа детето... Да, од социјално му кажаа дека детето треба да дојде кај мене.“ (Сабина)

Третата испитаничка, која сподели а позитивни искуства со ЦСР, го поврзува добивањето поддршка со личните познанства на член од нејзиното семејство: „Така, имав познанства, еден роднина се познаваше со ... [од ЦСР], ама знаеш што ми кажа: ти имаш право, ти си млада, омажи се. Викам: јас еднаш се изгорев, сега не сакам... И после не знам што беше работата, зедев помош за самохрана мајка.“ (Доротеа)

Една од испитаничките која наведе дека е незадоволна од ЦСР, истовремено посочи дека има голема разлика меѓу центрите во двата града со кои имала искуство, наведувајќи дека во едниот била навредувана, додека во другиот била соодветно третирана и добила голема поддршка.

Меѓу испитаничките коишто имале позитивни искуства од контактот со полицијата, а се однесуваат на ефектот од полициската интервенција, но и од односот на полициските службеници кон нив, особено впечатливи беа исказите на испитаничките кои беа задоволни од полицијата за емпатијата и заштитничкиот однос кон нив во моментите непосредно по насилството.

„Ми помогнаа од полиција... Првин ме однесоа на лекар, многу бев тепана и бев исечена од него. Ми помогнаа многу, му се јавија на татко ми, на моите родители, дојдоа и ме зедаа. Убаво се однесуваше полицијата со мене, ...ми рекоа: сакаш ли да го тужиш, а јас им реков: добро.“ (Нора)

„...Дојдоа двајца полицајци... И ме видоа дека плачам и ми викаат: Не плачи, сега ние ќе провериме... Полицијата со нивна кола, од таму веднаш ме прати кај мајка ми. Јас немав ни пари, ништо, апсолутно ништо, ни па моите знаеја. Ме прати полицијата...“ (Фатима)

„Полицајците дојдоа по мене и го најдоа човекот, и не знам што му направија. Мене ми дадоа некое ливче за на суд... Задоволна сум, да.“ (Ајша)

Во исказите на некои од испитаничките провејува чувството дека полициските службеници се незаинтересирани за состојбата во која се наоѓаат жените што бараат помош: „Полиција ќе пријавиме... мене ми вика: Те уби ли си со нож? Крв ти тече ли? Па, да дојдеме. Значи, нема никаква помош, ние немаме. Чекаат убиство, па да дојде полицијата. Ако не, вика 500 евра ќе платиш што ќе дојдат. Пет пати и не доаѓаат... Чекаат некој да биде убиен.“ (Рабије)

„Полицијата ништо не може. Полиција ништо не прави, само ќе ти рече: Ајде, смирете се.“ (Касандра)

ЗАКЛУЧОЦИ

Достапноста на услуги за поддршка, пристапот до нив, како и квалитетот на услугите е детерминиран од рамката во која е сместено разбирањето на насилството врз жените од страна на давателите на услуги. Достапноста и пристапот до услуги за поддршка на жени Ромки не може да се разгледува надвор од општиот контекст на достапност и пристап на услугите за поддршка. Не помалку значајно е дека вкупните капацитети за давање услуги за поддршка при различните видови насилство врз жени е предуслов за секоја дискусија поврзана со услуги на помош и поддршка на жени кои претрпеле насилство.

1. ДЕФИНИРАЊЕ НА НВЖ

Меѓу учесничките/ците во истражувањето доминира дискурсот на лимитирање на насилството врз жени на облици на семејно насилство. Но семејното насилство не се препознава како родово засновано насилство врз жените. Оваа состојба во определена мера се должи на легислативните решенија. Имено, националното законодавство не содржи дефиниција за насилство врз жените како повреда на човековите права и како форма на дискриминација. Единствената законски обврзувачка дефиниција за родово засновано насилство врз жените се однесува на семејното насилство. Разбирањето на насилството врз жените и на сите форми на насилство врз жените и понатаму претставува огромен предизвик.

2. РОДОВО РАЗБИРАЊЕ НА НВЖ

Родовото разбирање на насилството во голема мера недостасува во гледиштата на институциите и организациите кои даваат услуги за поддршка. Особено, позиционирањето на НВЖ надвор од рамката на родовата еднаквост и човековите права. Перцепцијата за традиционалните родови улоги и патријархалните вредности, без воспоставување јасна врска со родовата асиметријата на моќ како причина и последица на НВЖ, има потенцијал за зацврстување на родовата нееднаквост. Овој пристап, според кој родовата нормативност почесто се дискутира или се гледа како дадена, но не се оспорува, има потенцијал за зајакнување на традиционалните родови улоги, наместо постигнување родова рамноправност. Овој конкретен предизвик и понатаму продолжува да постои преку акутен недостиг на специфични знаења за одредбите на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство и стандардите што ги воспоставува за услугите за поддршка на жени кои претрпеле НВЖ.

3. КЛУЧНИ ПРИНЦИПИ ВО ДАВАЊЕТО УСЛУГИ НА ПОДДРШКА

Клучните принципи на кои треба да се заснова давањето услуги за поддршка на жените кои претрпеле НВЖ, создавање простор каде што жените се чувствуваат безбедни да ја раскажат својата приказна, се почитувани и им се верува на нивните наводи, имаат можност да разгледаат опции за натамошна помош, доверливост и зајакнување, не се видливи во исказите на испитаничките/ците кои учествуваа во истражувањето. Обезбедувањето услуги коешто не е водено од клучните принципи на кои се заснова давањето услуга на поддршка на жените кои претрпеле насилство е потенцијал за нанесување нови страдања. Клучен предизвик претставува доследната примена на принципите на доверливост, зајакнување и обезбедување сигурност при обезбедувањето услуга на поддршка.

Овој заклучок е поврзан и со капацитетите на давателите на услуги, а особено прашањето на добивање соодветни и структурирани обуки. Критично отсуствуваат обуки во конкретните области на работење со жени жртви на различни видови насилство врз жени, но и со маргинализирани групи на жени.

4. ДОСТАПНОСТ НА УСЛУГИТЕ ЗА ПОДДРШКА НА ЖЕНИ КОИ ПРЕТРПЕЛЕ НВЖ

Обезбедувањето услуги за поддршка на жените кои претрпеле некој од облиците на насилство врз жени значително заостанува зад обезбедувањето услуги за поддршка на жртвите на семејно насилство. Од друга страна, евидентно е парцијално постоење на соодветни услуги за поддршка на жените кои претрпеле семејно насилство. Исто така, постои нецелосна територијална дистрибуција на услугите за поддршка на жените кои претрпеле семејно насилство. Меѓу услугите што ги обезбедува ЦСР во шесте општини во опсегот на истражувањето, најзастапени се услугите од советодавен карактер, односно информирање за правата и советување и упатување до услугите што ги обезбедуваат други организации. Истовремено, користењето на дел од услугите често е обременето со долги административни процедури, како што се еднократната парична помош и користењето бесплатна правна помош. Дополнително, користењето на бесплатната правна помош за многу жени не го олеснува пристапот до правдата бидејќи се соочуваат со трошоци за судски такси кои често се недостижни за нив. Исто така, користењето на здравствена услуга не е секогаш бесплатна за жените жртви, дури и кога од ЦСР им е издаден документ со кој се потврдува дека се жртви на семејно насилство. Итно кризно сместување на жени кои претрпеле семејно насилство во специјализирани кризни центри за таа цел целосно отсуствува во истражуваните општини. Во поглед на услугите дизајнирани за жени жртви на семејно насилство што ги обезбедуваат ГО најзастапени се информирање и совет, поддршка во криза и бесплатна правна помош. Но проектната детерминираност на давањето услуги влијае врз нивната одржливост и квалитетот. Услугите што не се специфично наменети само за жените кои претрпеле семејно насилство, туку ја опфаќаат целата популација, меѓу кои, работа на терен во локалната заедница, сеопфатно помагање во остварување на правата, унапредување на социјалната инклузија, социјално претприемништво, бесплатна правна помош, едукација и подигање на свеста имаат суштинско влијание врз економското јакнење на жените во шесте општини во опсегот на истражувањето и создаваат потенцијал за излез од насилството. Воспоставување критериум за задолжително минимум процентуално учество на жените во активностите достапни за целата популација е пример на добра практика.

4.1 ПРИСТАП НА ЖЕНИТЕ И НА ДЕВОЈКИТЕ РОМКИ ДО УСЛУГИТЕ ЗА ПОДДРШКА

Прашањето за пристап на жените и девојки Ромки до достапните услуги за поддршка го карактеризира маргинализација, што е видно преку:

- Несензибилност меѓу испитаничките/ците од ЦСР за значењето на *јазичната бариера* во добивањето услуга и отсуството на системско решение во поглед на јазикот што го

разбираат жените Ромки. Само ГО организации што работат на унапредување на правата на Ромите, ги нудат услугите, покрај на македонски, и на ромски или на турски јазик. Не постои системско решение во поглед на јазикот што го разбираат жените Ромки кои бараат услуга на поддршка, туку се применуваат *ad hoc* решенија кои не секогаш се соодветни на потребите на жените Ромки.

- *Промоцијата на услугите* што ја прават ГО најчесто е на македонски, а се користи и албанскиот и англискиот јазик. Само испитаничките/ците од ГОРП информацијата за услугата ја пласираат и на ромски јазик, а еден мал дел и на турски јазик.

- Меѓу ЖГО преовладува промоција на услугите на поддршка преку социјалните мрежи, со користење на фејсбук страница, веб-страници и во рамките на глобалната кампања *16 дена активизам*. Исто така, често практикуван начин на промоција на услугата што ја обезбедуваат ГОРП е преку присуство на терен и комуникација со граѓаните во нивното место на живеење, преку печатени соопштенија, брошури и летоци кои се лепат на места каде што се движат Ромите, најчесто во ромските маала. Од друга страна, промоцијата на услугите за поддршка што ги обезбедува ЦСР отсуствува на локално ниво и зависи од активности за промоција организирани на централно ниво. Дополнително, значењето на промоцијата на услугите што ги обезбедуваат ЦСР е релативизирано со фактот дека жените се запознаени со услугите што ги обезбедува ЦСР и дека информацијата за нивните услуги доаѓа до жените преку другите институции. По исклучок, не-систематска промоција се прави преку учество во емисии на локалните медиуми, како и на трибини што ги организираат ГО.

- *Препознавање на специфичните потреби на жените и на девојките Ромки* е позиционирано во отсуството на поддршка од семејството и социјалната средина што се поврзува со стигмата од ромската заедница за жените кои се осмелиле да побараат помош и да го пријават насилникот. Специфичната потреба за обезбедување **засолниште** и сместување е нагласена и во осудата и исклучувањето од средината затоа што жената Ромка го пријавила партнерот. Особено специфична потреба за жените и за девојките Ромки кои претрпеле НВЖ се согледува во нивното **економско јакнење**, особено преку можноста за оформување образование и поддршка при наоѓањето работа, придружба во остварување на правата, личното јакнење и градење на самодовербата, но и потребата од **поголема информираност** и институционална поддршка за грижа за децата.

- *Обезбедување поддршка што ги задоволува идентификуваните специфични потреби на жените и на девојките Ромки.* Задоволувањето на специфичните потреби на жените и на девојките Ромки се обезбедува преку **вистинската информираност** на жените Ромки за тоа каде и како да побараат услуга за помош и поддршка. Клучно за остварување вистинска информираност е теренската работа во заедницата и видливоста на ГО, а особено угледот што го ужива ГО, односно ефектот од претходните активности насочени кон целата популација коишто имале ефекти врз надминувањето на традиционалните практики што ги оневозможуваат жените Ромки за целосно уживање на правата. Во добивањето на потребната услуга на поддршка критично е **придружувањето** на жената Ромка. Придружбата на жената Ромка, не само што ја охрабрува, туку и го олеснува пристапот до услугите што ги даваат другите институции и има и ефект на културен медијатор. **Поддршката** 'од жена на жена' во барањето помош има пресудно влијание, посебно од жени Ромки кои успешно се справиле со насилството и пренесувањето искуства и охрабрување.

Перспективата на жените и на девојките Ромки коишто ги споделија своите искуства се драгоцен и многу релевантни за добивање пообјективна претстава за искуствата во пристапот до услуги за поддршка и до потребната помош. Пристапот на жените Ромки кои претрпеле НВЖ до услугите за поддршка е условено од *достапноста на информациите за поддршка и помош*. Добивањето на информациите за тоа каде може да добијат помош и поддршка најчесто е преку **споделување „од жена на жена“ во опкружувањето на жените**

Ромки, додека содржината на споделените информации за достапна поддршка на жените кои трпат семејно насилство меѓу жените Ромки **е поврзана со видливоста и активностите на ГОПР што се однесуваат на целата популација**. Но исто така, силно влијание врз одлуката на жената Ромка дали ќе побара помош и каде е во тесна врска со **двата клучни неформални извора на поддршка: родителите и пријателките**. Соодветноста на поддршката и помошта на потребите на жените Ромки е поврзана со **сослушување и прифаќање, обезбедување сместување, помош за оформување на образованието, помош за запишување на децата во градинка и помош за наоѓање работа за да стекнат економска независност**. Добивањето правен совет и правна помош се пресудни за нивното јакнење во моментите по прекинување на насилството. Клучни двигатели за излез од насилството на жената Ромка е **кулминацијата на насилството проследено со атак врз децата**. Возраста на децата е, исто така, многу релевантна за одлуката на жената Ромка да не трпи насилството. Во оваа смисла, неколку испитанички споделија искуства дека откако децата ќе пораснат, особено момчињата, стануваат извор на поддршка и го превенираат натамошното насилство. Пресудно за излез од насилството е **поддршката и непосредната помош од жените Ромки во блиското опкружување**. Често, дадената помош за бегство од актуелното насилство од друга жена Ромка има пресудно значење за животот и добросостојбата на жената која трпи насилство. Клучни препреки за излез од насилството на жената Ромка, според исказите на испитаничките се ситуирани во три примарни состојби, стигмата од средината и нанесувањето срам врз децата, страв од ново насилство како резултат на пријавувањето и финансиските услови.

Искуствата на испитаничките во добивањето помош и поддршка од релевантните чинители на локално ниво се многу релевантни земајќи го предвид начинот на споделување на информациите „од жена на жена“ во опкружувањето на жените Ромки. **Искуствата со релевантните чинители надлежни за обезбедување услуга на помош и поддршка** се движат од целосно незадоволство од постапувањето и недоверба до задоволство од добиената помош. Незадоволство од ЦСР е поврзано со инертноста и незаинтересираноста на стручните работници на локално ниво во обезбедувањето помош, чувство на навреденост, понижување и огорченост од односот на стручните лица од ЦСР. Четири од вкупно 17 испитанички имале позитивно искуство во наоѓањето решение за проблемот со семејно насилство. Незадоволството од постапувањето на полицијата создава чувство дека полициските службеници се незаинтересирани за состојбата во која се наоѓаат жените што бараат помош. Позитивни искуства од контактот со полицијата се однесуваат на ефектот од полициската интервенција, но и од односот на полициските службеници кон нив во моменти непосредно по насилството.

Национален ромски центар, Славица Курчинска

ПРЕПОРАКИ

- Исклучително важно за достапноста на услугите за поддршка на жените кои претрпеле НВЖ, вклучително и жените Ромки, е да се воведи законска дефиницијата на насилството врз жените, проследено со различните облици на НВЖ, видовите општи и специјализирани услуги и стандардите за давање услуги.
- Унапредување на системската осетливост за родовата заснованост на насилство врз жени преку:
 - развивање програми за обука и систематско спроведување на структурирани обуки за сите даватели на услуги, а особено за дискриминација; рамноправноста меѓу жените и мажите во општеството и семејството; идентификација на предрасудите и справување со родовите стереотипи; родово сензибилно постапување со почитување на мултикултурната различност; директна работа со жени кои претрпеле НВЖ, специфичните потреби на особено ранливи жени заради јазични бариери, припадност на малцински групи, социјална исклученост, болест или која било друга состојба што ги прави жените особено ранливи.
- Континуирано градење на капацитетите на ГО, а особено ГОПР кои даваат услуги за поддршка на жени Ромки кои претрпеле НВЖ, особено преку:
 - унапредување на знаењата и градење систем на вредности заснован врз клучните принципи на кои се заснова давањето услуги за поддршка на жените кои претрпеле НВЖ, а особено, создавање безбедно опкружување при давањето поддршка, сигурност и доверливост, почитување на достоинството и верување во исказите на жените кои претрпеле НВЖ, ефективно зајакнување на жените и помош за преземањето на одлуките за својот живот;
 - развивање и спроведување структурирани обуки за давање секаков вид поддршка на жените Ромки кои претрпеле НВЖ во рамките на севкупното работење на ГОПР;
 - воспоставување практика на редовна самоевалуација и надворешна евалуација и мониторинг на спроведувањето на стандардите за давање услуги на поддршка.
- Воспоставување и одржлива територијална и оперативна покриеност со различни видови услуги на поддршка на жени кои претрпеле НВЖ на целата територија на државата, а особено во руралните средини преку:
 - одржливо долгорочно финансирање на специјализирани услуги за поддршка од сите форми на насилство врз жените кои се на располагање сите жени и девојки, а особено

за жените и девојки Ромки. Особено значајно е остварување соработка со единиците на локалната самоуправа и градење на свеста за финансирање од локалната самоуправа;

-вклучување на бизнис заедницата на локално ниво во финансирањето на услугите за поддршка и надминувањето на нивниот проектен карактер преку активности коишто ќе овозможат препознавање и посакување на родово одговорно буџетирање, но и директно учество во економското јакнење на жените Ромки кои претрпеле НВЖ.

- Вмрежување на ГОПР и партнерство на локално ниво со ЖГО кои даваат специјализирана услуга за поддршка со цел зголемување на пристапот на жените Ромки до услугите за поддршка, особено преку:

-градење партнерства меѓу ГОПР и ЖГО кои даваат специјализирана услуга за поддршка на локално ниво заради информирање на жените Ромки кои трпат НВЖ за достапните услуги и каде да ги побараат на јазик и начин кој одговара на потребите на жените и на девојките Ромки;

-интегрирање на содржините за информирање за услугите на поддршка во сите теренски активности на ГОПР, а особено преку присуство на терен и комуникација со граѓаните во нивното место на живеење, преку печатени соопштенија, брошури и летоци што се лепат на места каде што се движат Ромките, најчесто во ромските маала, а што ќе придонесе за вистинската информираност на жените и на девојките Ромки кои трпат НВЖ.

- Алоцирање на специјализирани услуги за поддршка на ГОПР, како што е теренска работа во заедницата, бесплатна правна помош, советување за сеопфатно остварување на правата, придружба и формирање групи за помош од „жена за жена“. Особено потребно е воспоставување постојано постоење на преведувачки и придружнички на жените Ромки кои претрпеле НВЖ при сеопфатното остварување на правата. За таа цел нужно е да се селектираат жени и девојки Ромки кои ќе бидат специфично обучени за родовата динамика на НВЖ, последиците и влијанието врз животот на жените Ромки, и кои ќе бидат препознатливи од сите даватели на услуги. Критично влијание врз вистинската информираност на жените и на девојките Ромки има споделувањето на информациите „од жена на жена“ во опкружувањето на жените Ромки, што наметнува поддршка за функционирање на неформални групи на жени Ромки кои нашле излез од насилството. Особено важно е во овие процеси да се вклучат повозрасни жени Ромки кои на тој начин ќе придонесат кон постигнување двојна цел, директна поддршка на жените Ромки кои трпат насилство, но и влијание за промена на закоравените ставови внатре во заедницата кои вклучуваат осуда и стигматизирање на жените кои побарале излез од насилството.

- Неопходна потреба е во соработка со локалната самоуправа и бизнис заедницата на локално ниво да се воспостават центри за интервентно сместување на жени кои претрпеле НВЖ, како и да се обезбеди нивната одржливост преку државни и/или локални фондови.

- Воспоставување континуирани програми за економско јакнење на жените Ромки на локално ниво и социјално вклучување. Специфично на потребите на жените е поддршката при бесплатно сместување на децата во градинки и запишување во училиште, бесплатно дооформување на образованието и помош при вработување.

РЕФЕРЕНЦИ

- Brankovic, B. (2013). Vesti iz buducnosti: Istanbulska konvencija i odgovornost države za borbu protiv nasilja nad ženama. Funkcionisanje opštih servisa - operacionalizacija dužne prilježnosti. Beograd: UNDP
- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), UNGA Res. 34/180 (18 December 1979).
- CEDAW Committee (1992). General recommendation 19, Violence against women, 11th session
- CEDAW Committee (2017). General recommendation 35 on gender-based violence against women, updating General recommendation 19, CEDAW/C/GC/35, 14 July 2017, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/GC/35&Lang=en
- Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence, Explanatory Report, CETS No.: 210.
- Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, CETS No.: 210.
- Council of Europe (2008). Combating violence against women: Minimum standards for support services (authors: Kelly, L. and Dubois, L.). Strasbourg: Council of Europe
- Council of Europe (2018). "Mapping support services for victims of violence against women in line with the Istanbul Convention standards: Methodology and tools. (author: Kelly, L.). Strasbourg:" Council of Europe.
- Chichevaliev S., Jasharova S., et al (2016). *Roma Women Research: Macedonia*. Madrid: Kamira Foundation and Skopje: LIL.
- Кениг, Н. (2013), „Водечки принципи на феминистички ориентираните истражувања во општествените науки“ 66-годишен Зборник на Филозофски Факултет, 148-163.
- Kenig, N., Mirceva S., (2014), "Ethical Principles and Research Quality in Empirical Study of Domestic Violence", Horizons. Year X, Vol. 15, pp. 63-72, Univerzitet Sv. Kliment Ohridski - Bitola, Bitola.
- Mirceva, S. 2011, "Effects of Council of Europe CAHVIO Convention on the national prevention and protection system against types of violence covered by the Convention", UNDP Office in Skopje.
- Мирчева С., Гогов, Б., (2014) „Базична студија: Анализа на усогласеноста на законодавството на Република Македонија со Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство (Истанбулска конвенција)“, Национален совет за родова рамноправност - Скопје
- Мирчева, С., Чачева, В., Кениг, Н. (2014). „Истражувачки извештај: Процена на судските постапки за случаи на семејно насилство, со посебен фокус на предметите од родова перспектива“, Институт за социолошки и политичко-правни истражувања - Скопје.
- Мирчева С., Гогов, Б., (2014) „Личноста на жртвата на насилство врз жени при одмерување на казната: секундарна виктимизација или правда?“, Македонска ревија за казнено право и криминологија, год. 21, бр.1, стр.157-175.
- Mirceva S., Kenig, N., (2016), "Mapping Violence Against Women And Girls Support Services in the Republic of Macedonia", UN Women and Council of Europe supported multy country study". (unpublished study).
- UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women. (2006). Concluding comments of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: the former Yugoslav Republic of Macedonia (CEDAW/C/MKD/CO/3). New York: UN.
- UN Committee on Elimination of Discrimination against Women. (2013). Concluding comments of the Committee on Elimination of Discrimination against Women: the former Yugoslav Republic of Macedonia (CEDAW/C/MKD/CO/4-5). New York: UN.
- UN Committee on Elimination of Discrimination against Women. (2018). Concluding comments of the Committee on Elimination of Discrimination against Women: the former Yugoslav Republic of Macedonia (CEDAW/C/MKD/CO/6). New York: UN.
- WAVE (Women against Violence Europe), (2004), Away from violence. European guidelines for setting up and running a women's refuge, Vienna, <http://www.wave-network.org/start.asp?b=6&sub=14>
- World Health Organization. (2001). Putting women first: ethical and safety recommendations for research on domestic violence against women. Geneva: World Health Organization. Достапно на: www.who.int/gender/violence/en/womenfirstseng.pdf

АНЕКС 1. ЛИСТА НА ГО ПОКАНЕТИ ДА УЧЕСТВУВААТ ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО

	Име на граѓанска организација	Град
1	Здружение на граѓани „Флоренс Најтингел“	Куманово
2	Организација на жени „Кумановка“	Куманово
3	Здружение на граѓани „Сирма“	Куманово
4	РОЖМ „Даја“	Куманово
5	РЦЦ „ДРОМ“	Куманово
6	Здружение „Симбиозис 12“	Куманово
7	Здружение „Ромска сила“	Велес
8	Организација на жени Велес	Велес
9	Здружение на албанска жена во Македонија	Кичево
10	Здружение за родова рамноправност Еманципирана жена- Кичево	Кичево
11	ОРМ Бела Кула	Кичево
12	Здружение за развој и интеграција на млади Роми и Ромки ПРЕРОДБА Кичево	Кичево
13	Едукативно – хуманитарна организација ЕХО	Штип
14	Организација на жени Штип	Штип
15	Здружение на мултиетничко општество за правата на Ромите	Штип
16	Здружение за правата на Ромите Штип	Штип
17	Хуманитарно здружение на млади Роми Штип	Штип
18	Здружение на Роми „Черења“ Штип	Штип
19	Ромска асоцијација за еднакви права „Рота“	Штип
20	ЗПИР Рома Перспектив	Прилеп
21	Асоцијација на неформална едукација на Роми РОМСКА СОЛЗА Прилеп	Прилеп
22	Центар за пристап до правда Станица 5	Прилеп
23	Центар за граѓанска иницијатива Прилеп	Прилеп
24	Здружение Ромски Центар „Романо Вило“	Кочани
25	Центар за култура, комуникација и едукација на ромите „Светла Иднина“	Кочани
26	Здружение на Роми „Авена“	Кочани

1. Полуструктуриран протокол за групно интервју со жени Ромки кои користеле услуги за поддршка и заштита од НВЖ кои ги даваат ГО

ТЕМА: Пристап и достапност на услуги на поддршка и заштита од НВЖ

ОПШТИ ТЕМИ

1. Можете ли да опишете што е за вас насилство врз жени?
2. **Што би направила жената Ромка ако трпи насилство врз жени?** Каде се обраќа првично за помош во случаи на НВЖ? Зошто токму таму?
3. Што беше одлучувачко/пресудно за вас да побарате помош и заштита од НВЖ?
4. Да се споделат искуства и од други жени кои побарале поддршка. Што го карактеризира моментот (вид на насилство)? Колку долго траела таквата состојба? Зошто токму тој момент бил повод да побарате помош?

ПРИСТАП И ДОСТАПНОСТ

5. Може ли да опишете како дојдовте до информации за тоа каде и од кого да побарате помош?
6. **Разбирливост на информацијата од жените Ромки** (јазик, содржина, начин на пренесување на информацијата, што може да очекува)
7. **Каква помош ви беше понудена?** (вид на услуга, од кого) Можете ли да опишете во што се состои помошта што ја добивате/користите? Колку бевте информирани за правата и услугите што се достапни, дали информациите беа разбирливи и дали беа на ромски јазик?
8. **Колку помошта што ја користевте ви помага во надминување на проблемот?**
9. Дали покрај помошта што ја добивате, сметате ви е потребен дека друг вид помош? Од кого ја очекувате? Дали сте побарале таква помош? Од кого? Дали сте ја добиле?
10. **Можете ли да опишете каква помош ви беше потребна?** (Што мислите дека ќе ви помогне во вашиот случај? Каде побаравте помош? Каква? Зошто таму? Каква помош ви беше понудена?)
11. **Што мислите, што ги спречува другите жени Ромки да побараат помош и заштита од НВЖ? Со кои и какви пречки се соочува?** На какви пречки наидува? Со што се соочува?
12. **Какви се Вашите искуства од полиција, ЦСР, НВО?**
13. **Што би им советувале на други жени кои се во слична позиција?** Што би можело да се направи за им биде полесно на тие кои се во ситуација слична на вашата?
14. **На самиот крајот на разговорот, ве молиме секој од вас да истакне проблем кој не беше дискутиран, а за кој сметате дека е значаен за денешната тема?**

Изјава за истражувањето и согласност

Здружението Национален ромски центар од Куманово спроведува истражување за достапност и пристап до услуги за жените и девојките Ромки кои преживеале насилство врз жени. Истражувањето има за цел да се обезбеди знаење за актуелните состојби со пристапот до услугите за жените Ромки, но и да се идентификуваат потребите за подобрување на стандардите за заштита на жените и девојките Ромки од насилство врз жени, вклучително и семејно насилство. За таа цел, предвидени се интервјуа со жени и девојки Ромки кои претрпеле насилство врз жени.

Вашата согласност: Доброволно се согласувам да учествувам во истражувањето на Здружението Национален ромски центар од Куманово што го спроведува Стојанка Мирчева во улога на независна консултантка. Разбирам дека истражувањето е осмислено за да собере податоци за достапноста и пристапот до услуги за заштита на жените Ромки од насилство врз жени и дека јас сум една од околу 30 жени кои ќе бидат интервјуирани за ова истражување.

1. Моето учество во овој проект е доброволно. Разбирам дека нема да бидам платена за моето учество. Исто така, разбирам дека во секое време можам да го откажам или да го прекинам моето учество во интервјутото без какви било последици. Доколку го откажам или го прекинам моето учество во истражувањето, никој нема да биде информиран за тоа.
2. Доколку во текот на интервјутото на кој било начин се почувствувам непријатно, имам право да одбијам да одговорам на кое било прашање или да го завршам интервјутото.
3. Интервјутото во просек трае од 40 до 70 минути. Во текот на интервјутото ќе се направи аудио снимка или ќе се земаат белешки.
4. Разбирам дека истражувачката при користењето на податоците добиени од интервјутото нема да го напишат моето име и презиме во ниту еден извештај и дека со моите податоци како учесник од истражувањето нема да може да располага никој друг. Исто така, се согласувам да се користат анонимни цитати во публикациите. Ако понатаму се користат податоците, тогаш никому нема да му биде достапно моето име. Истражувачката е единствената која има пристап до белешките и снимките.
5. Потврдувам дека ги прочитав и ги разбрав објаснувањата што ги добив. Добив задоволителен одговор на сите мои прашања и доброволно се согласувам да учествувам во истражувањето. Приложена ми е /задржав копија од оваа изјава за согласност.

Потпис на интервјуирано лице

Датум

Име и презиме

Потпис на истражувачка

2. Полуструктуриран протокол за интервју со стручни работници во ЦСР и претставници од ГО

Тема: Пристап и достапност на услуги за поддршка при НВЖ на жени и девојки Ромки

1. Можете ли да опишете што е за вас насилство врз жени?
2. Што претставува/значи родово разбирање на насилството врз жените за вашата институција/ГО? Кои се 3 клучни елементи?
3. Какво е значењето на Истанбулската конвенција за вашата работа?
4. Што значи концептот за човекови права во вашата работа и каков е односот со НВЖ?
5. Какви професионални стандарди ја раководат вашата работа во врска со НВЖ? Набројте и објаснете.
6. Кои форми на НВЖ се опфатени со директните услуги што им ги давате на жртвите? Објаснете сè за што давате услуга и кој е корисник на Вашите услуги.
7. Во кое географско подрачје ја давате услугата? Набројте ги местата.
8. Во вашиот регион, какви услуги се нудат или воопшто не постојат за облиците на НВЖ?
9. Што преземате за да ја промовирате услугата што ја давате пред јавноста, како го промовирате пристапот до услугата? Дали обезбедувате информирање во јавноста за услугите што ги нудите на жртвите на насилство? Каде се достапни таквите информации? (Опишете и набројте) Дали ваквите информации за вашата услуга се достапни и на некој друг јазик, освен на официјалниот државен јазик(ци). Во кој формат се дистрибуираат ваквите информации за вашата услуга? Каде се дистрибуираат?
10. Дали Вашата организација има активности поврзани со подигнувањето на свеста, кампања, лобирање, организирање семинари/обуки за професионалци, изработка на прирачници за НВЖ за професионалци? Објаснете подетално за формата и за јазиците. Ако има, кои се?
11. Каква обука за НВЖ добиваат вработените/волонтерите? Објаснете за каков вид обука станува збор, кој ја организира обуката и колку трае. Колкумина од персоналот се специјално обучени за директна работа со жртви на НВЖ?
12. Дали вработените/волонтерите посетувале и завршиле обука на тема дискриминација и еднаквост?
13. Дали вработените/волонтерите посетуваат дополнителна обука за унапредување на работата со маргинализирани групи? Содржина на обуката
14. Можете ли да идентификувате кои се специфичните потреби на жените Ромки кои претрпеле НВЖ? Какви се потребите на жените Ромки кои претрпеле НВЖ?
15. Како Вашата услуга е приспособена на специфичните потреби на жените Ромки? Какви услуги нудите за да ги задоволите потребите на жените Ромки?
16. Какви помош и поддршка би им користела на жените Ромки жртви на НВЖ?
17. Како се осигурувате дека ставовите и потребите на жените Ромки коишто ги користат услугите се земен предвид при испораката на вашата услуга?
18. Дали постои уште нешто што сакате да кажете за услугите за поддршка на жените жртви на НВЖ?

JAC MOXAM!
ME SHAL!
I CAN